

PCBO

RUIMTE VOOR GROEI

PCBO Apeldoorn

Jaarverslag 2018

A BESTUURSVERSLAG 2018

	pag.
Management Summary	4
Verslag van de Raad van Bestuur	
1. Het verhaal van PCBO: onze ambitie, visie en identiteit	5
2. Dialoog met belanghebbenden (horizontale verantwoording en medezeggenschap)	6
2.1. Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad	
2.2. (Financieel) jaarverslag en publieksjaarverslag	
3. Onderwijs beleid en resultaten	6
3.1. Onderwijsresultaten op scholen	
3.2. Toetsen en toetsbeleid	
3.3. ICT in de klas	
3.4 Passend onderwijs	
3.5 Kansengelijkheid	
3.6 Onderwijskundig beleid en kwaliteitszorg	
4. Ontwikkeling Integrale Kind Centra: van scholen naar IKC's	7
5. HR	8
5.1 Algemeen	
5.2 Duurzame inzetbaarheid	
5.3 Veiligheid: risico inventarisatie en evaluatie	
5.4 Beleid inzake de beheersing van uitkeringen na ontslag	
6. Gebouw en beheer, facilitaire zaken, ICT	8
6.1 Schoolgebouwen	
6.2 Inkoop & contractmanagement	
6.3 Onderzoek ICT en Informatievoorziening	
6.4 AVG	
7. Financiën	9
7.1 P&C-cyclus	
7.2 Ontwikkeling van het aantal leerlingen	
7.3 Financieel beleid	
7.4 Financiële positie op balansdatum	
7.5 Nettoresultaat 2018	
7.6 Vergelijking met realisatie over het jaar 2017	
7.7 Vergelijking met de begroting 2018	
7.8 Extra middelen werkdrukverlaging	
7.9 Investerings- en financieringsbeleid	
7.10 Treasury-activiteiten	
7.11 Toekomstperspectief (continuïteitsparagraaf)	

8. Samenwerking met andere besturen en organisaties	18
9. Afhandeling van klachten	18
Verslag van de Raad van Toezicht	19
Hoofd- en nevenfuncties leden van Raad van Toezicht en Raad van Bestuur	21
B JAARREKENING	
1. Balans per 31 december 2018	24
2. Staat van baten en lasten 2018	26
3. Kasstroomoverzicht 2018	27
4. Grondslagen voor de jaarrekening	28
5. Toelichting op de balans	32
6. Verbonden partijen Model E	38
7. Model G Verantwoording subsidies	39
8. Verslag inzet middelen project Brede School (project gemeente Apeldoorn)	40
9. Niet in de balans opgenomen verplichtingen	41
10. Toelichting op de staat van baten en lasten	42
11. WNT-verantwoording 2018	50
12. opgave accountantshonorarium	53
C OVERIGE GEGEVENS	
1. Controleverklaring	55
2. Bestemming van het nettoresultaat	59
3. Gebeurtenissen na balansdatum	60
D BIJLAGEN	
1. Staat van baten en lasten van de Stichting over 2018	62

Management Summary

PCBO Apeldoorn als innovatieve, christelijke onderwijsorganisatie is volop in beweging. 2018 was een jaar waarin we veel hebben afgerond en intensief vooruitgekeken. Ons onderwijs floreert op 27 basisscholen, met 5.565 leerlingen (teldatum 1 oktober 2018) en ruim 360 FTE aan medewerkers. PCBO heeft een goed jaar achter de rug. Vanuit onze christelijke identiteit geven we dagelijks handen en voeten aan hoogwaardig onderwijs voor ieder kind. In 2018 is hard gewerkt aan het verder vormgeven van de missie en de visie voor de periode 2019-2023. Daarin staan we vol trots op de schouders van onze voorgangers en kijken met vertrouwen de toekomst in. Onze christelijke identiteit, met bijbehorende positief mensbeeld, geldt als een moreel kompas voor ons handelen van elke dag. In de klas, op het schoolplein, maar ook op kantoor en in de bestuurskamer. Voorbeeld gedrag is daarin het sleutelwoord. De Raad van Bestuur is er trots op dat de Inspectie van het Onderwijs dit voluit heeft herkend bij haar recente verificatieonderzoek, in alle lagen van de organisatie, en de kwaliteitscultuur waardeert met de kwalificatie goed.

We streven binnen PCBO Apeldoorn naar heldere verantwoordelijkheden op basis van gedeeld leiderschap. In 2018 hebben we stevig doorgewerkt aan het creëren van eigenaarschap en een cultuur van delen en leren. Directeuren, bestuursbureau en Raad van Bestuur werken intensief samen, met ieder hun eigen rol en verantwoordelijkheid. Het werkgeverschap op school is daarbij belegd bij de schooldirecteuren. In 2019 en de daaropvolgende jaren zetten we deze koers voort. We scheppen er samen genoeg in dat kwaliteit van het onderwijs op scholen van voldoende en vaak van een goed niveau is. Kwaliteitszorg en de verbetering van kwaliteit zullen de komende jaren topprioriteit hebben binnen PCBO Apeldoorn. Ook de doorontwikkeling van Integrale Kind Centra (IKC) heeft onze onverkorte aandacht, net als het innoveren van onderwijsvormen.

PCBO Apeldoorn werkt samen met veel stakeholders. Wij werken samen met de gemeente Apeldoorn en de andere besturen in Apeldoorn voor primair en voortgezet onderwijs aan de lokale educatieve agenda. Ook werkten we verder aan goede samenwerking om te komen tot lange termijn huisvestingsbeleid. Het heeft geleid tot de start van de uitwerking van het nieuwbouwplan in Ugchelen. De Ugchelse scholen De Bouwhof en De Touwladder die binnenkort fuseren, zullen hier over een aantal jaren een nieuw schoolgebouw betrekken.

In financieel opzicht is 2018 afgesloten met een exploitatietekort van € 833.289. PCBO Apeldoorn heeft de (financiële) basis op orde. Daarnaast zullen de komende jaren enkele voorgenomen investeringen worden uitgevoerd. Deze zullen voor een tijdelijk tekortpositie zorgen. Het resultaat over 2018 en de verwachtingen voor 2019 en daarna (exclusief de inzet van incidentele middelen), geven echter aanleiding om te vermoeden dat er vanaf 2021 een structureel begrotingsevenwicht zal ontstaan.

VERSLAG VAN DE RAAD VAN BESTUUR

1. **Het verhaal van PCBO: onze ambitie, visie en identiteit**

PCBO Apeldoorn is een vitale en dynamische christelijke onderwijsorganisatie die op haar scholen betekenisvol en toekomstgericht onderwijs biedt aan basisschoolleerlingen in Apeldoorn en omgeving. Om deze missie waar te maken, definieerden we in de vierjaren visie 2015-2019 vijf kernwoorden: bevoegenheid, samen, verschil, ruimte en groei. Deze kernwoorden gaan onverkort mee in de komende beleidsperiode. De basisschool - zo schreven wij in 2014 - is een betekenisvolle periode; een tijd waarin je als kind wordt toegerust voor de rest van je lerende leven: hoe je denkt, hoe je speelt, wat je droomt. Die tijd moet niet alleen zinvol zijn, maar ook fijn en veilig voelen. Gewoon zijn en tegelijkertijd bijzonder. Een tijd waarin je als kind jouw eigen speciale talenten ontdekt, waarin je groeit over de volle breedte van je persoonlijkheid, en daarin waarachtig jezelf kunt zijn. Want wij geloven in de kracht van het anders zijn. Voor dat fijne veilige leerklimaat zorgen bevoegen leerkrachten, onderwijsassistenten en leerkrachtondersteuners. Zij geven niet alleen goed les, het zijn ook betrokken vakmensen met een groot hart voor kinderen die misschien wel de belangrijkste fase van hun leven doormaken. Dat leerklimaat scheppen zij samen. Als team. Met de directeur. Met elkaar. Maar ook met ouders. En met de leerlingen zelf. En met de ondersteuning van onze mensen op kantoor, die elke dag weer de juiste randvoorwaarden creëren voor goed onderwijs. Want samen kom je verder. Dat is onze diepe overtuiging. Een overtuiging die mede stoelt op onze christelijke inspiratie en die ons een moreel kompas meegeeft voor ons handelen. En die de basis vormt voor alle onderwijsontwikkeling van de jaren die voor ons liggen.

PCBO Apeldoorn is een stichting. PCBO Apeldoorn werkt met een Raad van Toezicht model, waarbij de Raad van Toezicht per 1 januari 2019 bestond uit zes leden. De basis en de nadere uitwerking van het Raad van Toezichtmodel zijn vastgelegd in de statuten en verschillende reglementen. Het basisreglement wordt gevormd door 'Goed bestuur en goed toezicht binnen Stichting PCBO Apeldoorn', waarin het Policy Governance Model is uitgewerkt. Tevens is hierin opgenomen de 'Code voor Goed Bestuur Primair Onderwijs - PCBO Apeldoorn' en de regeling inzake het omgaan met een vermoeden van een misstand. De 'Code voor Goed Bestuur Primair Onderwijs - PCBO Apeldoorn' is gebaseerd op de Code Goed Bestuur zoals die in 2010 door de PO-Raad is vastgesteld en voor het laatst is gewijzigd in 2018. PCBO conformeert zich als lid van de PO-Raad aan deze code.

PCBO heeft een tweehoofdige Raad van Bestuur, met een verticale bestuursstructuur. De Raad van Toezicht en de Raad van Bestuur van Stichting PCBO Apeldoorn zijn, in dezelfde personele samenstelling, respectievelijk ook toezichthouder en bestuurder van Stichting PCKO Apeldoorn (Stichting voor Protestants Christelijke Kinderopvang Apeldoorn). De Raad van Bestuur kent twee leden. In 2018 heeft Esther Kopmels voor het tweede jaar de functie van Voorzitter Raad van Bestuur vervuld. In dit jaar is het lid Raad van Bestuur, Wim Schotman, wegens ziekte het gehele jaar afwezig geweest. Hij is vervangen door Bas Nix, bestuurder ad interim, voor vier dagen in de week.

De Raad van Bestuur heeft de dagelijkse leiding over niet alleen de directeuren, maar ook het bureau van PCBO Apeldoorn. Het bureau adviseert en ondersteunt de scholen als het gaat om onderwijs, personeelsbeleid, communicatie, financiën, faciliteiten, ICT, inkoop en contracten. Het bestuursbureau werkte ook in 2018 aan haar professionele ontwikkeling. In 2018 kende het bureau een omvang van in totaal 16,0 FTE inclusief de twee leden van de RvB tegenover 14,5 FTE in 2017. De organisatiestructuur, de werkwijze, de kwaliteitsindicatoren en de verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden tussen de Raad van Bestuur, de medewerkers van het bureau en de schooldirecteuren zijn vastgelegd in het managementstatuut.

De schooldirecteuren hebben de leiding over een of meerdere scholen. De directeuren werken in de laatste fase van hun schoolplan, en werken, synchroon met de meerjarenbeleidsvisie van PCBO Apeldoorn breed, aan de nieuwe periode 2019-2023. Dit schoolplan is dus afgeleid van het Strategisch Meerjarenbeleidsplan van PCBO en wordt goedgekeurd door de medezeggenschapsraad.

2. Dialoog met belanghebbenden (horizontale verantwoording en medezeggenschap)

2.1 Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad

Binnen de organisatie functioneert een Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad (GMR) die ouders en leerkrachten van de 27 scholen vertegenwoordigt. Iedere school is direct of indirect vertegenwoordigd in de GMR, waarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met een evenredige vertegenwoordiging van ouders en personeel: de GMR bestaat uit 12 leden, waarvan 6 in de P-geleding en 6 in de oudergeleding. De leden van de GMR vertegenwoordigen direct de 'eigen' school en houden contact met één of meer andere scholen. Aan het begin van het jaar wordt, bij de presentatie door de Raad van Bestuur van het jaarplan, met vermelding van het betreffende artikel uit het reglement GMR, aangegeven op welke onderdelen de GMR rechten heeft, hetzij advies- hetzij instemmingsrecht en ook of dit voor de gehele GMR of voor een van de geledingen geldt. De GMR heeft dit jaar een aantal mutaties ondergaan. Het is met vereende krachten gelukt om zowel de O- als de P-geleding weer goed op sterkte te brengen. Alle commissies van de GMR zijn daarmee goed bemenst.

De onderwerpen die de brede PCBO organisatie betreffen, komen regelmatig aan bod. Dit geldt zowel voor de inhoudelijke portefeuilles (onderwijs, HR, communicatie) als voor de bedrijfsmatige portefeuilles (ICT, AVG, huisvesting, financiën, inkoop). Bij de totstandkoming van het meerjarenbeleid en de meerjarenbegroting is de GMR niet alleen een formele partner, maar ook een belangrijk klankbord voor de Raad van Bestuur.

2.2 (Financieel) jaarverslag en publieksjaarverslag

Naast het (financieel) jaarverslag, met daarin opgenomen de jaarrekening, publiceert PCBO Apeldoorn ook een publieksversie van het jaarverslag ten behoeve van alle externe partners – waaronder de gemeente, DUO en de Inspectie van het Onderwijs – de GMR, de personeelsleden en andere belanghebbenden. Verder is de publieksversie van het jaarverslag te downloaden via de website van PCBO: www.pcboapeldoorn.nl. Hoewel deze publieksversie verslag doet op schooljaarniveau en voorliggend jaarverslag is samengesteld op kalenderjaarbasis, geeft de publieksversie goed inzicht in de resultaten van PCBO Apeldoorn.

3. Onderwijs beleid en resultaten

3.1 Onderwijsresultaten op scholen

Op het gebied van onderwijsresultaat kijken we op een goed jaar 2018 terug. Er waren enkele scholen die het jaar ervoor voor de tweede keer een score onder de landelijk norm hadden. Op deze scholen hebben we een intensief beleid ingezet, met een onderwijskundige invalshoek, waarbij elementen van formatie-inzet, cultuuraspecten, didactisch en pedagogisch handelen zijn ingezet om tot betere resultaten te komen. Er was ook een aantal scholen waar de resultaten waren verbeterd, zo waren verbeterd dat we de scholen weer als voldoende kunnen beoordelen. Dat geeft vertrouwen in de toekomst.

3.2 Toetsen en toetsbeleid

In 2018 werkten we PCBO breed wederom met de IEP-toets, een andere vorm van toetsen dan wij sinds jaar en dag via de CITO gewend waren. Die manier van toetsen blijkt een succes. Het geeft leerkrachten, ouders en kinderen meer ruimte om op diverse terreinen de ontwikkelingen van kinderen te volgen. Ook geeft het een breder beeld dan pure cognitieve resultaten. Tegelijk zijn er op diverse scholen pilots gedaan met de IEP-toets voor alle groepen. Mogelijk neemt PCBO op termijn stappen.

3.3. ICT in de klas

In 2018 is er druk verder gewerkt aan ons nieuwe onderwijskundig ICT-beleid. Door het vormen van een eigen A-team per school komt de school tot een goed doordachte ICT-visie die de basis is voor investeringen. Dit traject is in schooljaar 2017-2018 door drie scholen doorlopen, en lopende dit schooljaar volgen de andere scholen van PCBO Apeldoorn. Bovendien zijn alle scholen aangesloten op het glasvezelnetwerk. Dat succes biedt leraren en leerlingen tal van nieuwe mogelijkheden om internet bij hun activiteiten te betrekken. ICT is dus geen speeltje in de klas maar een essentiële ondersteuner van leren op maat, zodat kinderen hun eigen individuele talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen.

3.4 Passend onderwijs

Binnen PCBO is een diepgaande dialoog gevoerd over de impact van passend onderwijs. Deze dialoog spitte zich niet alleen toe op de draagkracht en draaglast van teams, maar ook op de inzet van de middelen lichte ondersteuning. Een (thema)groep van directeuren heeft een beleidsadvies ontwikkeld voor verbeterde monitoring van de inzet van middelen. Met deze vernieuwde werkwijze gaat de organisatie ervaring op doen, deze wordt geborgd in de kwaliteitscyclus. Ook zijn er Apeldoorn breed een aantal afspraken gemaakt in het kader van passend onderwijs. In de intensieve samenwerking op Apeldoornse schaal worden veel succesvolle (maatwerk)oplossingen voor kinderen met een afwijkende onderwijsbehoefte gerealiseerd. Daarnaast is er verbetering mogelijk in het coördineren van de zorgplicht. Daarvoor zijn inmiddels Apeldoorn breed maatregelen genomen.

3.5 Kansengelijkheid

In toenemende mate speelt kansen ongelijkheid in Apeldoorn een rol. Een aantal PCBO scholen heeft een populatie die minder kansrijk aan de schoolloopbaan begint. Eerder onderzoek van de inspectie (zie de Staat van het onderwijs 2016) wijst uit dat bepaalde doelgroepen minder kansrijk uit het Primair Onderwijs stromen. In de Staat van het onderwijs 2018 ziet de inspectie een lichte verbetering, maar spreekt nog steeds haar zorg uit. Die hangt samen met de toenemende segregatie in het onderwijs. Met name inkomenssegregatie neemt toe (segregatie op basis van migratie neemt enigszins af). Binnen Apeldoorn constateert de Raad van Bestuur dezelfde ontwikkeling. Op basis van de nieuwe middenstroom onderwijsachterstanden, die vanaf augustus 2019 beschikbaar komt, komt er ruimte vrij om doelgericht kansengelijkheidsbeleid te ontwikkelen. Binnen PCBO zal hiervoor nieuw beleid ontwikkeld worden.

3.6 Onderwijskundig beleid en kwaliteitszorg

In de kwaliteitszorg om het onderwijskundig beleid op alle scholen verder vorm en inhoud te geven, zijn veel stappen gezet om de integrale kwaliteitszorg voor ons onderwijskundig proces te verbeteren. Enerzijds verloopt dat middels de informele weg, van intensieve gesprekken met de Raad van Bestuur en scholen. Onderwijskwaliteit staat elke zes weken op de bestuurlijke agenda in de gesprekken van directeuren met de Raad van Bestuur. Deze gesprekken worden ondersteund door een verbeterde P&C-cyclus, waarin in 2018 de start mee gemaakt is. Hiervoor is een integraal kwaliteitsmanagementsysteem aangeschaft (WMK), waar stichtingsbreed de ontwikkeling van kwaliteitszorg op alle scholen kan worden gevolgd en veredeld tot bruikbare sturingsinformatie.

4. Ontwikkeling Integrale Kind Centra: van scholen naar IKC's

Ook in 2018 is de PCBO-brede ontwikkeling richting Integrale Kind Centra doorgezet. De inkoop ter voorbereiding van contracteren van nieuwe leveranciers is in werking gezet en heeft geleid tot het selecteren van vijf preferred suppliers. We zijn momenteel in de fase van verkenning om de juiste partij aan hun locatie te verbinden. Zo ontstaan er Integrale Kind Centra, op PCBO-scholen zelf of bij naburige kinderopvangcentra gehuisvest, waar kinderen van 0-12 naar toe komen om te leren, te spelen, te ontwikkelen en te ontmoeten. En waar ouders hen met een gerust gevoel kunnen achterlaten. Op die IKC's werken op termijn begeleiders en leraren vanuit dezelfde pedagogische en didactische visie en creëren zij overal een vergelijkbare stabiele ontwikkelomgeving. Ouders hoeven op termijn geen bruggen meer te bouwen tussen begeleiders en leraren die verschillend over hun kind denken. Een uitkomst, voor alle betrokkenen. Inmiddels hebben we onze visie op IKC's vastgesteld en wordt de realisering ervan op en nabij onze eigen scholen contractueel voorbereid. Tot vreugde van de ouders, zo blijkt.

5. HR

5.1 Algemeen

Een van de grote thema's voor elke primair onderwijs organisatie is het vinden van de juiste man of vrouw op de juiste school in de goede klas. Het dreigende lerarentekort hangt als een donkere wolk boven de sector en levert veel overleg tussen PO-Raad, leden van de PO-Raad en het ministerie op. PCBO neemt aan dat debat volop deel, ook middels deelname aan de arbeidsvoorwaardencommissie van de PO-Raad. Er is landelijk een en ander in beweging. Het actiefrent PO-in-actie bereikte weliswaar op het gebied van salaris mooie resultaten voor de leerkracht, het lerarentekort is er nog niet morgen mee opgelost. Tot nu toe geeft het binnen onze organisatie nog geen grote knelpunten. Binnen PCBO Apeldoorn staan veel signalen op groen als het gaat om krachtig werven, boeien en binden van personeel. De Raad van Bestuur liet in 2018 een arbeidsmarktonderzoek doen, dat het beeld geeft van een aantrekkelijke werkgever, die op punten nog aantrekkelijker kan worden. Deze zaken, zoals meer stimuleren van vrijwillige mobiliteit en daarmee het vergroten van de loopbaanmogelijkheden, worden in de komende jaren verbeterd.

5.2 Duurzame inzetbaarheid

Individuele medewerkers en teams stimuleren we op allerlei manieren om te werken aan hun duurzame inzetbaarheid. Het vak van leerkracht is intensief en aan veel veranderingen onderhevig. Ook daar is in het voorbije jaar veel (media) aandacht voor geweest. PCBO probeert medewerkers optimaal te ondersteunen. Voor een deel zit dit in doorontwikkeling van de professionele vaardigheden, persoonlijke ontwikkeling en in gesprek blijven over werk-privé balans. Hierin probeert PCBO een werkgever te zijn met hart en oog voor medewerkers en levert waar mogelijk maatwerk. Voor een ander deel faciliteert PCBO een aantal collectieve voorzieningen zoals een sportschoolabonnement om te werken aan vitale, duurzame inzetbaarheid.

5.3 Veiligheid: risico inventarisatie en evaluatie

Ook in 2018 is RI&E-onderzoek onder medewerkers gedaan. Het onderzoek brengt een aantal verwachte zaken aan het licht zoals ervaren werkdruk, klimaatbeheersingsproblemen en klachten aan rug/nek wegens werken aan laptops. Hierop zijn verbetermaatregelen genomen. Bijzondere aandacht is er uiteraard voor de werkdruk, waarbij de inzet van werkdrukkiddelen op alle scholen al een positief effect zichtbaar zou moeten maken in 2019, waarbij we goede hoop hebben dat het nieuwe budget aan werkdrukkiddelen een positief effect zal hebben op de werkdruk van leerkrachten. Een zorgelijk signaal is de toenemende agressie tegen leerkrachten. De Raad van Bestuur buigt zich over maatregelen voor dit probleem.

5.4 Beleid inzake de beheersing van uitkeringen na ontslag

Ook in 2018 is het beleid ten aanzien van beheersing van uitkeringen/wachtgeldregelingen na ontslag voortgezet. Ingeval van beëindiging van een dienstbetrekking binnen PCBO Apeldoorn worden een aantal stappen doorlopen, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vaste en tijdelijke dienstverbanden en vervangingswerkzaamheden. In alle gevallen worden de voorwaarden die het Participatiefonds stelt, doorlopen en afgehandeld conform de richtlijnen.

6. Gebouw en beheer, facilitaire zaken, ICT

6.1 Schoolgebouwen

Door de Raad van Bestuur is stevig ingezet op de start van de nieuwbouw van de schoolgebouwen die in de Onderwijshuisvestingsnota 2016-2019 als urgent zijn aangewezen door de gemeente Apeldoorn. Er is een start gemaakt met de bouw van de school in Ugchelen en de planvorming voor De Sjofar (locatie de Maten) en De Ploeg. Hiervoor zijn ook de gemeentelijke beschikkingen afgegeven. Daarnaast is besloten een voorziening te creëren voor renovatie en onderhoud. Met de gemeente Apeldoorn en de beide grote PO-besturen, wordt intensief overleg gevoerd met het oog op de middellange termijn (IHP 2020-2023) en de lange termijn. PCBO Apeldoorn heeft een grondige update gemaakt.

6.2 Inkoop & contractmanagement

In 2018 hebben diverse meervoudige onderhandse aanbestedingen plaatsgevonden. Dit betreft de architectenkeuze voor het nieuwbouwproject van een nieuwe school in Ugchelen, contracten met kinderopvangorganisaties, sanitaire gebruiksartikelen, afvalverwerking en groenonderhoud. Het proces omtrent het inhuren van personeel is verder geprofessionaliseerd. In het kader van het reduceren van risico's wordt er bij het inhuren van personeel onder andere gebruik gemaakt van standaard contractdocumenten en inkoopvoorwaarden.

6.3 Onderzoek ICT en Informatievoorziening

Na veel vernieuwing in de ICT-infrastructuur, is een fase van borgen aangebroken. De glasvezelverbinding die tot stand gebracht is, heeft op veel scholen verbetering van de internetverbinding gebracht. Daarnaast is PCBO Apeldoorn verder gegaan op de weg van verzelfstandiging van haar ICT-infrastructuur, is de implementatie van sharepoint voortgezet en zijn de licenties WMK ingekocht. De ICT-structuur staat als een huis, en zal de komende jaren verfijnd en verbeterd worden.

6.4 AVG

Het onderzoek dat PCBO Apeldoorn heeft laten doen naar de stand van zaken rond AVG, heeft geleid tot een set aan beleidsaanbevelingen. Deze zijn deels op stichtingsniveau, deels op schoolniveau geïntroduceerd en geïmplementeerd. Onderdeel hiervan zijn wachtwoordenbeleid, social mediabeleid, training AVG (e-leraning module) en bewustwordingscampagne. Daarnaast is op PCBO niveau een verwerkingsregister aangelegd, een register datalekken aangelegd en zijn bewerkingsovereenkomsten opgesteld. Ook is er een interne functionaris gegevensbescherming (FG) benoemd.

7. Financiën

7.1 P&C-cyclus

De Raad van Bestuur heeft in 2018 de Planning- en Control-cyclus uitgebreid geëvalueerd en een aantal verbeteringen tot stand gebracht/in gang gezet. Naast de bestaande (interne) documenten van meerjarenplan, meerjarenbegroting, formatieplan, RI & E onderzoek, MTO en leerlingen- en oudertevredenheid, zijn een aantal instrumenten ontwikkeld. Het gaat hier om de volgende in te voeren zaken: invoering van de schoolkaart, invoering van een kadernota, invoering van gesprekscyclus RvB-directies, invoering van WMK als kwaliteitssysteem, doorontwikkeling allocatie van budgetten van corporate naar schoolniveau (herinrichting AFAS) en update bestuursformatieplan. De Raad van Bestuur heeft er vertrouwen in dat de organisatie eind 2019 toekomst klaar is, met een op inhoud ingerichte P&C-cyclus.

7.2 Ontwikkeling van het aantal leerlingen

De belangrijkste bepalende factor voor de inkomsten van PCBO Apeldoorn is het aantal ingeschreven leerlingen. Op 1 oktober 2018 was het totaal aantal leerlingen 5565, dit is in vergelijking met het aantal leerlingen op 1 oktober 2017 een daling van 1,3%. Het marktaandeel bleef stabiel. Volgens de recent opgestelde conceptprognose van de gemeente Apeldoorn is te verwachten dat het aantal leerlingen tot het jaar 2024 met nog ongeveer 2% zal dalen tot ongeveer 5440 leerlingen en daarna een stabilisatie laat zien. De gegevens van de gemeenteprognose voor de komende jaren komen globaal overeen met onze eigen prognose. De gegevens van de gemeenteprognose zijn door de scholen afgestemd met de eigen prognoses.

7.3 Financieel beleid

PCBO Apeldoorn is financieel gezien een gezonde organisatie. Een punt van aandacht is dat al een aantal jaren de structurele uitgaven aanmerkelijk hoger zijn dan de structurele inkomsten. Dit is op lange termijn geen wenselijke situatie en vereist daarom maatregelen om hierin een evenwicht in te realiseren. In 2018 heeft PCBO Apeldoorn bewust en doelgericht een deel van de financiële reserves ingezet voor het realiseren van haar ambities middels incidentele projecten.

De Raad van Bestuur heeft de periode van bezinning naar nieuw meerjarenbeleid aangegrepen om ook het begrotingsproces anders in te richten. Het proces van begroten heeft geleid tot een beleidsrijkere en meer doorleefde (meerjaren)begroting. In deze processtappen zijn de GMR en de Raad van Toezicht meegenomen, evenals het directeurenoverleg. Voorafgaand aan de meerjarenbegroting is een meerjarenonderhoudsplan (MOP) opgesteld en besloten tot de vorming van een voorziening groot onderhoud op de balans per 1-1-2019. Verder is in 2018 in samenwerking met een extern adviseur een financieel risicoprofiel uitgewerkt op basis van een uitgevoerde risico-inventarisatie. Bij deze inventarisatie zijn de meest belangrijke risico's gedefinieerd en is op basis van belangrijkheid een vertaling gemaakt naar het benodigde buffervermogen voor het afdekken van het risico. De uitkomsten hiervan zijn betrokken in de meerjarenbegroting.

Het beeld dat daaruit naar voren is gekomen is een bevestiging dat PCBO Apeldoorn ook de komende jaren een financieel gezonde organisatie blijft. Door de noodzakelijke vorming van een voorziening voor groot onderhoud ten laste van het eigen vermogen is er echter wel sprake van een afname van het buffervermogen.

Op basis van de uitgevoerde risicoanalyse is geconcludeerd dat een minimaal buffervermogen van (afgerond) € 1.900.000 toereikend is om het financieel risico af te kunnen dekken. Dit komt overeen met 6,2% van de jaarbaten (niveau 2017). Voor het aldus berekende minimaal buffervermogen is geadviseerd uit te gaan van een factor 1,2 (ofwel 120%). Dit betekent dat de aan te houden risicoreserve (afgerond) € 2.280.000 (1,2 x € 1.900.000) bedraagt. Bij de berekening van het minimaal buffervermogen is het privaat vermogen van PCBO Apeldoorn als bestemde reserve beschouwd en buiten die berekening gehouden.

Het kengetal voor het weerstandsvermogen, zoals de Inspectie van het Onderwijs dat heeft gedefinieerd, en bestaande uit zowel het publiek als het privaat vermogen was op 31 december 2018 0,33 (zie hierna de tabel in paragraaf 7.4). Dit kengetal daalt na vorming van de voorziening groot onderhoud per 1-1-2019 en de begrote tekorten naar ca 0,20. Deze uitkomst ligt ruim boven de normatieve signaleringswaarde van de Inspectie van het Onderwijs ad 0,05.

7.4 Financiële positie op balansdatum

De balans per 31 december 2018 sluit met een balanstotaal van € 14.593.410 tegenover € 15.274.869 per 31 december 2017 en een eigen vermogen van € 10.505.929. Het eigen vermogen dat bestaat uit publiek en privaat vermogen is in het verslagjaar afgenomen door onttrekking van het resultaat over 2018 ad € - 833.289.

Onze instelling heeft een sterke financiële positie. PCBO Apeldoorn maakt geen gebruik van externe financiering. De sterke financiële positie kan worden geïllustreerd met de volgende financiële ratio's:

	Sectorgemiddelde jaar 2017	31 dec. 2018	31 dec. 2017	31 dec. 2016
Solvabiliteitsratio				
eigen vermogen + voorzieningen / balanstotaal	0,74	0,75	0,77	0,78
Liquiditeit of current ratio				
vlootende activa / kortlopende schulden	2,68	1,42	1,41	1,28
Huisvestingsratio				
(huisvestingslasten + afschrijvingen gebouwen) / totale lasten	0,04	0,07	0,07	0,08
Weerstandsvermogen				
eigen vermogen / totale baten	0,30	0,33	0,37	0,38
Rentabiliteit				
nettoresultaat / totale baten	0,01	-0,03	0,01	-0,02

De ratio's zijn weergegeven voor de totale balanscijfers, dus zowel de private als de publieke componenten van de balans. De gegevens zijn gelijk aan de set kengetallen die de Inspectie van het Onderwijs gebruikt in het kader van het financieel toezicht voor de analyses van jaarverslagen van onderwijsinstellingen.

De kengetallen per 31 december 2018 voor solvabiliteit, liquiditeit en de huisvesting zijn in vergelijking met het voorafgaande jaar vrijwel gelijk gebleven. De afname van het weerstandsvermogen naar 0,33 is te verklaren door het negatief exploitatieresultaat over 2018.

7.5 Nettoresultaat 2018

De staat van baten en lasten over 2018 sluit met een negatief resultaat van € 833.289 tegenover een positief resultaat van € 337.375 in het voorgaande verslagjaar. In deze jaarrekening is het nettoresultaat verwerkt conform het besluit van de Raad van Bestuur, door onttrekking aan de algemene reserve van € 852.759 en toevoeging aan bestemmingsreserve privaat van € 19.470.

7.6 Vergelijking met realisatie over het jaar 2017

Het negatieve verschil in de realisatie van het resultaat 2018 in vergelijking met het jaar 2017 ad € 1.170.664 kan als volgt worden samengevat:

hogere baten	€	1.667.000
hogere lasten	€	- 2.822.000
lagere financiële baten	€	- 16.000

De baten zijn in 2018 fors toegenomen door bijstellingen van de rijkssubsidies voor loonkostenontwikkelingen. Dit betreft onder meer de beschikbaarstelling van gelden voor de verbetering van de arbeidsvoorwaarden voor leraren die beschikbaar zijn gekomen na de afsluiting van een nieuw cao. Tevens is met ingang van het schooljaar 2018-2019 een extra budget voor vermindering van de werkdruk uitgekeerd, een verhoging van de kleine scholen toeslag (KST), en de laatste tranche van de middelen van het Bestuursakkoord 2014 (prestatieboxmiddelen). De bekostiging voor asielzoekerskinderen daalde daarentegen. De belangrijkste verschillen zijn bij de afzonderlijke posten van de resultaten nader toegelicht.

De toename van de lasten ad € 2.822.000 (9,4%) betreft hoofdzakelijk:

Personeelslasten : toename € 2.305.000:

De bruto lonen en salarissen namen in 2018 toe met in totaal 5,9% tot € 20,2 mio. Naast de stijging van de personele inzet met 3,7% is de stijging vrijwel geheel te verklaren door cao-aanpassingen. De belangrijkste faktor voor de toename is de inzet van additionele bekostiging, zoals het budget voor vermindering van de werkdruk met ingang van het schooljaar 2018--2019. Daarnaast nam het aantal FTE toe door meer inzet voor ziektevervangning. Het ziekteverzuim steeg in 2018 van 3,51% naar 5,35%. In het verslagjaar zijn de sociale lasten per saldo gestegen. De stijging betreft voor het merendeel de afdrachten aan het Participatiefonds door een premiestijging in 2018 met 1,25% naar 5,25%.

De kosten voor personeel niet in loondienst namen in 2018 fors toe door tijdelijke invulling van directiefuncties door externen en meer inzet van tijdelijk extern personeel voor ondersteuning passend onderwijs en werkdrukmiddelen (vanaf 1 augustus). Onder de kosten zijn tevens begrepen de kosten van de bestuurder ad interim over de periode februari t/m december ad € 275.351.

Huisvestingslasten: toename € 326.000

De schoonmaakkosten waren in 2018 € 61.000 hoger door tussenstijds aanpassingen in de schoonmaakprogramma's en extra schoonmaakwerkzaamheden bij oplevering van verbouwingen. De huisvestingskosten over het boekjaar 2017 waren positief beïnvloed door een nagekomen bate van € 174.000.

Overige lasten: toename € 132.000

De kosten zijn in 2018 in vergelijking met het boekjaar 2017 hoger door meer bedstedingen voor inventaris, apparatuur en leermiddelen. De modernisering van de ICT-infrastructuur en implementatie van ICT in het onderwijsproces op de scholen is in 2018 verder vorm gegeven. De doorgaande digitalisering heeft ook in 2018 geleid tot toename van de kosten. Tevens zijn hieronder opgenomen de materiaal- en uitvoeringskosten van een hoogbegaafdenproject waarmee een groot aantal scholen in 2018 van start is gegaan.

De financiële baten zijn in het verslagjaar verder gedaald als gevolg van de historisch lage rentestand.

7.7 Vergelijking met de begroting 2018

Voor het jaar 2018 was een negatief resultaat begroot van € 1.137.000.

Het voordelig verschil tussen realisatie en begroting ad € 303.711 kan als volgt worden samengevat:

	€
hogere baten:	
Rijksbijdragen OCW	1.918.568
Overige overheidsbijdragen	12.679
Overige baten	15.201
totaal hogere baten	1.946.448
hogere lasten:	
Personele lasten	-1.899.729
Afschrijvingen	84.967
Huisvestingslasten	199.794
Overige lasten	-6.606
totaal hogere lasten	-1.621.574
financiële baten lager	-21.163
Totaal verschil	303.711

De hogere uitkomst van de subsidiebaten bestaat hoofdzakelijk uit verhogingen van de normatieve rijksbesteding voor verbetering van de arbeidsvoorwaarden (nieuwe cao die in 2018 is afgesloten) Hiervoor was in de begroting nog geen bedrag opgenomen. Dit geldt eveneens voor de uitgekeerde extra werkdrukmiddelen en verhoging van de kleine scholentoeslag.

De personele lasten zijn hoger uitgekomen dan begroot door cao-effecten uit de nieuwe cao die in 2018 is afgesloten (verbetering van de lerarsalarissen en algemene prijsaanpassing van 2,5% per 1 september), hogere personele inzet door besteding van de uitgekeerde extra budgetten voor werkdruk en de kleine scholentoeslag en meer personele inzet voor ziektevervangingen. Het ziekteverzuim steeg in 2018 van 3,51% naar 5,35%.

De kosten voor personeel niet in loondienst waren hoger dan begroot door tijdelijke invulling van directiefuncties door externen en meer inzet van tijdelijk extern personeel voor ondersteuning passend onderwijs en werkdrukmiddelen (vanaf 1 augustus) en de kosten van de bestuurder ad interim over de periode februari t/m december ad € 275.351.

De overige personele kosten waren hoger door externe ondersteuning voor de werving en selectie van personeel.

De afschrijvingskosten waren in 2018 lager omdat vervangingsinvesteringen voor ict nog in beperkte mate hebben plaatsgevonden.

De huisvestinglasten zijn in 2018 lager dan begroot omdat voor huisvestingsprojecten die zijn genoemd in de uitvoeringsnota onderwijshuisvesting 2016-2019 van de gemeente een post van € 200.000 was begroot. Voor deze projecten zijn er in 2018 echter nog geen kosten ten laste van het resultaat gebracht omdat de desbetreffende projecten nog in de beginfase zijn.

7.8 Extra middelen werkdrukverlaging

Begin 2018 heeft de minister besloten om op basis van het gesloten werkdrukakkoord primair onderwijs structureel extra middelen beschikbaar te stellen voor vermindering van de werkdruk en de aantrekkelijkheid van het beroep te vergroten. Voor het boekjaar 2018 is over de laatste 5 maanden een totaalbedrag van € 365.000 ontvangen.

Voor de inzet van de extra middelen is de voorgeschreven procedure gevolgd. Op alle scholen zijn met de teams gesprekken gevoerd om tot een effectieve aanpak tot vermindering van werkdruk te komen en zijn op basis daarvan bestedingsplannen opgesteld. Met de voorgestelde bestedingsplannen heeft iedere P-MR van de scholen ingestemd. In het boekjaar 2018 was de inzet van de extra werkdrukmiddelen als volgt:

Bestedingscategorie	Besteed bedrag in 2018
	€
Personeel	284.000
Materieel	-
Professionalisering	-
Overig	-
Totaal	<u>284.000</u>

Een groot aantal scholen besteedt het extra budget voor extra ondersteuning in de klas door inzet van onderwijsassistenten. Andere scholen kozen voor de inzet van lerarenondersteuners, een vakleerkracht of een evenementencoördinator. Met behulp van een extern ondersteunde actie voor de werving en selectie van personeel zijn we er in geslaagd dat de meeste scholen bij de start van het nieuwe schooljaar de middelen ook daadwerkelijk hebben ingezet. De per ultimo 2018 nog resterende middelen zullen gedurende het schooljaar 2018-2019 ingezet worden.

7.9 Investerings en financieringsbeleid

Over het verslagjaar zijn de investeringen als volgt samen te vatten:

	Realisatie 2018	Begroting 2018
	€	€
schoolmeubilair	276.688	75.000
ict-apparatuur	161.398	1.095.000
ict- infrastructuur	2.748	-
Totaal investeringen	<u>440.834</u>	<u>1.170.000</u>

De vervangingen van schoolmeubilair zijn inclusief uitgestelde investeringen die waren begroot in het jaar 2017 (ruim € 100.000). De investeringen in ict-apparatuur bestaan uit aanschaffingen van digiborden (touchscreens) en overige computerapparatuur. De ict-investeringen op basis van de individuele ict-plannen van de scholen zijn gestart in het 4^e kwartaal 2018 voor 4 scholen. In het jaar 2019 volgen de andere scholen.

Het investeringsbeleid is er op gericht om investeringen geheel uit eigen middelen te financieren.

7.10 Treasury-activiteiten

De treasury-activiteiten zijn, overeenkomstig de ministeriële regeling 'Beleggen en belenen door instellingen voor onderwijs en onderzoek', vastgelegd in een treasurystatuut.

De publieke middelen die niet op korte termijn behoeven te worden aangewend voor het onderwijsproces zijn ondergebracht bij een extern vermogensbeheerder. De beleggingsportefeuille kent een defensief karakter via belegging in uitsluitend vastrentende waarden, waarbij naast de overheidsvoorschriften, ruime aandacht wordt geschonken aan risicospreiding.

In het verslagjaar zijn de financieel-economische ontwikkelingen, in samenwerking met de commissie vermogensbeheer en de vermogensbeheerder, opnieuw nauwlettend gevolgd, waarbij eveneens extra aandacht is besteed aan risicobeheersing (ratingeisen).

De waarde van het belegde vermogen met inbegrip van zowel gerealiseerde als ongerealiseerde koersresultaten en de opbrengsten (couponrente) muteerde in het verslagjaar met -0,67% tegenover +0,16 % in 2017. De waardeontwikkeling van de portefeuille was in 2018 vrijwel gelijk aan de benchmark voor vergelijkbare portefeuilles. Het belegde vermogen dat in overeenstemming met de voorschriften van het ministerie OCW is belegd, heeft vanwege deze voorschriften een zeer defensief karakter en mede daardoor relatief lage opbrengst.

In december 2018 is aan het bij de vermogensbeheerder ondergebrachte vermogen € 1,0 mio onttrokken ten behoeve van de bedrijfsvoering en bedroeg per ultimo het boekjaar € 6,2 mio. De looptijd van de obligatiebeleggingen daalde in 2018 licht van gemiddeld 3,73 jaar naar 3,48 jaar per ultimo 2018.

De liquiditeiten bestemd voor de korte en middellange termijn zijn aangehouden in de vorm van direct opvraagbare tegoeden. Het totaal van de liquiditeiten is in het verslagjaar toegenomen van € 2,9 mio per 1 januari 2018 tot € 3,7 mio op 31 december 2018.

7.11 Toekomstperspectief (continuïteitsparagraaf)

In deze paragraaf gaan wij in op de ontwikkelingen in de komende drie jaar. Naast de financiële gevolgen van toekomstige ontwikkelingen gaan wij in op de werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem en de belangrijkste risico's en onzekerheden waarvoor wij ons zien geplaatst.

A1 Personele bezetting en leerlingenaantallen

Kengetallen

Personeel- en leerlingenaantal	jaar 2018	raming 2019	raming 2020	raming 2021
Personele bezetting in FTE				
- bestuur / management	29,3	29	28	28
- personeel primair proces / docerend personeel	322,8	324	321	321
- onderst.personeel / overige medewerkers	14,0	16	16	16
Leerlingaantallen (per 1 oktober)	5.565	5.538	5.536	5.492

In de personele bezetting verwachten wij in de komende jaren een vrijwel gelijke formatieomvang van het personeel primair proces, waarbij zoveel mogelijk rekening is gehouden met de besteding van additionele bekostiging.

Onder het ondersteunend personeel zijn de medewerkers van het bestuursbureau meegerekend.

Voor het aantal leerlingen gaan wij uit van een afname van in totaal 2% in de komende vijf jaar. De prognose van de gemeente gaat uit van hetzelfde beeld (zie ook hoofdstuk 7.1).

A2 De meerjarenbegroting

Balans	jaar 2018	raming 2019	raming 2020	raming 2021
ACTIVA				
Vaste activa				
Materiële vaste activa	3.604.045	4.391.000	4.831.000	5.343.000
Financiële vaste activa	5.739.350	5.400.000	4.400.000	3.300.000
Totaal vaste activa	9.343.395	9.791.000	9.231.000	8.643.000
Vlottende activa	5.250.014	4.204.000	3.533.000	3.562.000
TOTAAL ACTIVA	14.593.410	13.995.000	12.764.000	12.205.000
PASSIVA				
Eigen vermogen				
Algemene reserve	7.844.015	3.984.000	3.640.000	3.627.000
Bestemmingsreserve privaat	2.661.914	2.680.000	2.695.000	2.705.000
Totaal eigen vermogen	10.505.929	6.664.000	6.335.000	6.332.000
Vorzieningen	380.492	3.931.000	3.029.000	2.473.000
Kortlopende schulden	3.706.989	3.400.000	3.400.000	3.400.000
TOTAAL PASSIVA	14.593.410	13.995.000	12.764.000	12.205.000

In de prognosebalansen van de komende jaren houden wij rekening met de geraamde begrotingstekorten in 2019 en 2020. In de meerjarenbegroting 2019-2023 is er van uitgegaan dat met ingang van het boekjaar 2019 een verplichte stelselwijziging noodzakelijk is voor groot onderhoud schoolgebouwen via de vorming van een voorziening op de balans. Op basis van de uitgangspunten van het in 2018 opgestelde meerjarenonderhoudsplan is per 1-1-2019 is een totaalbedrag van € 3.179.000 benodigd als beginstand voor de voorziening per 1-1-2019.

Ook de komende jaren blijft het investeringsbeleid er op gericht om investeringen geheel uit eigen middelen te financieren. We verwachten dat de investeringen in materiële vaste activa in de komende jaren toenemen als gevolg van vervangingsinvesteringen, investeringen in ICT-middelen en investeringen in schoolgebouwen voor duurzaamheid.

	2018	2019	2020	2021
BATEN				
Rijksbijdrage	31.753.268	31.973.300	31.689.000	31.931.000
Overige overheidsbijdragen en subsidies	217.679	235.000	235.000	235.000
Overige baten	44.201	76.800	109.000	109.000
Totaal baten	32.015.148	32.285.100	32.033.000	32.275.000
LASTEN				
Personeelslasten	27.130.629	27.280.000	27.012.000	27.004.000
Afschrijvingen	531.033	613.000	610.000	583.000
Huisvestingslasten	2.272.406	2.280.700	2.294.000	2.239.000
Overige lasten	2.938.206	2.809.900	2.470.000	2.468.000
Totaal der lasten	32.872.274	32.983.600	32.386.000	32.294.000
Saldo baten en lasten	-857.126	-698.500	-353.000	-19.000
Saldo financiële bedrijfsvoering	23.837	35.500	25.000	20.000
TOTAAL RESULTAAT	-833.289	-663.000	-328.000	1.000

De ramingen voor 2020 en 2021 zijn gebaseerd op de meerjarenbegroting die is opgesteld in december 2018. De Raad van Bestuur heeft de meerjarenbegroting vastgesteld en deze is goedgekeurd door de Raad van Toezicht.

We realiseren ons dat het primair onderwijs als sector sterk in beweging is. Zo zijn in de afgelopen jaren door het ministerie OCW en de sector PO ambitieuze doelstellingen geformuleerd in diverse akkoorden. Daarnaast vragen meerdere thema's als het lerarentekort, werkdruk, kwaliteitsverbetering van het onderwijs en de ontwikkelingen van ict de nodige aandacht.

In tegenstelling tot voorgaande jaren is er meer stabiliteit in de rijksbekostiging gekomen en is de bekostiging in 2018 nog structureel verhoogd met extra werkdrukmiddelen en ophoging van de kleine scholentoeslag (KST). Met de effecten van de bijstellingen van de bekostiging is in de meerjarenbegroting rekening gehouden.

B1 Rapportage risicobeheersingssysteem

PCBO Apeldoorn voert actief beleid met betrekking tot risicobeheersing, als onderdeel van de planning en control-cyclus. De risicobereidheid is bij PCBO Apeldoorn laag. Hierbij weegt mee dat PCBO Apeldoorn als onderwijsinstelling haar activiteiten uitvoert met publieke middelen. Er wordt periodiek en gestructureerd aandacht besteed aan de strategische en operationele risico's die mogelijk het realiseren van de doelstellingen in de weg kunnen staan. Dit betreft risico's op het gebied van bestuur en organisatie, onderwijskwaliteit, financiën, personeel en organisatie, huisvesting en ICT. Het algemene beeld is dat wij onze risico's goed in beeld hebben, in het algemeen hiervoor passende maatregelen hebben genomen en dat het 'restrisico' beheersbaar is, mede gelet op de financiële positie van PCBO Apeldoorn. Daar waar wenselijk en noodzakelijk zijn naar aanleiding van de risicoanalyse al beheersingsmaatregelen genomen (zie hierna onder B2) en wordt gekeken naar aanvullende beheersingsmaatregelen. In 2018 is opnieuw een uitgebreide risico-inventarisatie uitgevoerd waarbij tevens een financieel risicoprofiel is uitgewerkt en een vertaling gemaakt naar het benodigde buffervermogen voor het afdekken van het risico. Bij de risico-inventarisatie zijn ook de uitkomsten van het in 2018 opgestelde meerjarenonderhoudsplan betrokken.

B2 Beschrijving van de belangrijkste risico's en onzekerheden

Het primair onderwijs blijft sterk in beweging. De omgevingsfactoren waarmee onderwijsinstellingen te maken hebben zijn regelmatig aan wijzigingen onderhevig. De belangrijkste risico's en onzekerheden waarvoor wij ons in de komende periode geplaatst zien omschrijven wij als volgt:

financiering rijksoverheid

De subsidiering van de rijksoverheid is in vergelijking met de werkelijke kostenontwikkeling sterk achtergebleven. Het gevolg is dat gewerkt moet worden met krappe budgetten en met het huidige bekostigingsniveau niet kan worden voldaan aan de ambities en verwachtingen die politiek en maatschappij van het onderwijs hebben. De ontoereikendheid van de bekostiging manifesteert zich vooral op het gebied van gebouwexploitatie, ict en leermiddelen. De huisvestingslasten van verouderde gebouwen vergen een steeds groter aandeel van de budgetten en vraagt de voortgaande digitalisering dat de scholen fors moeten blijven investeren in adequate ict-infrastructuur en digitale leermiddelen om zodoende ict op een goede manier in het onderwijs te kunnen integreren. Om voor de langere termijn goede beleidskeuzes te kunnen maken is de sector gebaat bij een structurele vorm van bekostiging die toereikend is.

lerarentekort en vervangingsproblematiek

Het dreigende lerarentekort blijft ook voor PCBO Apeldoorn een groot thema. Hoewel het tot nu toe nog geen grote knelpunten heeft gegeven, blijft de adequate personele bezetting van de scholen een belangrijk punt van aandacht en onzekerheid. PCBO Apeldoorn beschikt over een eigen, ruime en professioneel ingerichte en aangestuurde vervangingspool. Een deel van de medewerkers uit deze pool heeft een vaste baan, maar geen vaste werkplek. De overige invallers zijn werkzaam op basis van een tijdelijk contract (min/max) voor een periode van veelal 6 of 12 maanden. Door het lerarentekort zal de problematiek van vervanging ook de komende jaren steeds meer zichtbaar en voelbaar zijn binnen PCBO Apeldoorn. PCBO Apeldoorn blijft zich inzetten voor het verder vorm geven van aantrekkelijk werkgeverschap en loopbaanmogelijkheden.

huisvesting

Met de gemeente Apeldoorn en de grote schoolbesturen wordt intensief overleg gevoerd met het oog op de middellange termijn (IHP 2020-2023) en de lange termijn. We constateren dat relatief veel schoolgebouwen in de gemeente aan vervanging dan wel renovatie toe is. Hierbij is nog onduidelijk in welke mate en tempo de gemeente kan voldoen aan haar wettelijke taak voor de zorg van adequate huisvesting. Mogelijk leidt dit er toe dat verouderde schoolgebouwen langer in gebruik moeten blijven en tot kostenverhogende effecten op de huisvestingskosten.

voorziening groot onderhoud

Zoals hiervoor aangegeven is met ingang van het boekjaar 2019 een verplichte stelselwijziging noodzakelijk voor groot onderhoud schoolgebouwen via de vorming van een voorziening op de balans. Op basis van de uitgangspunten van het in 2018 opgestelde meerjarenonderhoudsplan is per 1-1-2019 is een totaalbedrag van € 3.179.000 benodigd als beginstand voor de voorziening per 1-1-2019.

Inmiddels is er een aanpassing van de richtlijnen voor de jaarverslaggeving doorgevoerd waarbij de opbouw van voorzieningen groot onderhoud moet worden gebaseerd op de methode van kostenegalisatie (opbouw vanuit het verleden per onderhoudscomponent en op regelniveau). Voor veel schoolbesturen zal dit mogelijk kunnen leiden tot aanzienlijk hogere voorzieningen voor groot onderhoud op de balans. Vanuit de sectororgansiatie is er op aangedrongen om voor het onderwijs de nieuwe richtlijnen niet toe te passen omdat de gewenste wijze van opbouwen van de voorzieningen er toe kan leiden dat er onnodig veel geld aan het onderwijs wordt onttrokken. Met toepassing van een tijdelijke overgangsregeling van het ministerie OCW en de instelling van een werkgroep wordt onderzocht welke oplossingen er zijn.

B3 Rapportage van de Raad van Toezicht

Voor de wijze waarop de Raad van Toezicht de taken uitvoert m.b.t. het adviseren van de Raad van Bestuur op het gebied van beleidsvraagstukken, de eerder benoemde risico's en op het gebied van toekomstbestendig financieel beleid, verwijzen wij naar het separate verslag van de Raad van Toezicht.

8. Samenwerking met andere besturen en organisaties

PCBO Apeldoorn participeert in diverse bestuurlijke overlegorganen. Zo doet de Raad van Bestuur mee in het LEA (educatief overleg met onderwijs en gemeente), is lid van het Boven de Kaart overleg met de drie grote besturen PO en de gemeente, en participeert in het Samenwerkingsverband Passend Onderwijs. Over het algemeen kenmerkt deze samenwerking zich door harmonieuze verhoudingen. Onderwerpen van gesprek zijn: kansengelijkheid, VVE, intensieve taalklassen en nieuwkomersonderwijs, huisvesting en passend onderwijs. Ook zijn er intensieve gesprekken gaande om de aansluiting (jeugd)zorg en onderwijs te verbeteren. In het opbouwen van dergelijke functionele netwerken waren we de afgelopen jaren zeer actief. En dat blijven wij.

9. Afhandeling van klachten

Signalen van ongenoegen en onvrede worden over het algemeen op scholen afgehandeld. Vaak volstaat een gesprek met ouders, soms met ondersteuning van het bestuursbureau. Een klacht van een ouder heeft geleid tot een gesprek met de Raad van Bestuur. Er zijn gelukkig geen zaken bij de geschillencommissie terecht gekomen.

Apeldoorn, 28 mei 2019

drs. E. Kopmels MBA,
voorzitter Raad van Bestuur

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

Bestuursstructuur; Code Goed Bestuur en Goed Toezicht

PCBO Apeldoorn werkt met een Raad van Toezicht model, waarbij de Raad van Toezicht per 1 januari 2018 bestond uit 6 leden. Er is een tweehoofdige Raad van Bestuur, met een verticale bestuursstructuur. De Raad van Toezicht en de Raad van Bestuur van Stichting PCBO Apeldoorn zijn, in dezelfde personele samenstelling, respectievelijk ook toezichthouder en bestuurder van Stichting PCBO Apeldoorn (Protestants Christelijke Kinderopvang Apeldoorn).

De wijze van toezicht houden is gebaseerd op het Policy Governance Model en vastgelegd in het document 'Goed Bestuur en Goed Toezicht binnen PCBO Apeldoorn'. Hierin is ook de Code Goed Bestuur en Goed Toezicht opgenomen, evenals de regeling inzake het omgaan met het vermoeden van een misstand. Er is bij geen van de leden van de Raad van Toezicht sprake van belangenverstrengeling. Een van de leden van de Raad van Toezicht, mr. G.A. Biersteker, heeft zitting in de Raad van Toezicht op voordracht van de Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad.

Binnen de Raad van Toezicht functioneren drie commissies: de onderwijskwaliteitscommissie, de remuneratiecommissie en de auditcommissie. Deze commissies bespreken, voorafgaand aan de plenaire vergadering, de agendapunten en vergaderstukken die op de afzonderlijke commissies betrekking hebben, veelal samen met de Raad van Bestuur. Zij adviseren en/of rapporteren hierover in de voltallige Raad van Toezicht ter besluitvorming. Werkwijze, taken en bevoegdheden van iedere commissie zijn vastgelegd in een reglement.

Werkgeverschap Raad van Toezicht

In 2018 hebben de voorzitter, drs. B. Kozijn, en de vicevoorzitter, drs I. Lammerse, als remuneratiecommissie zoals gebruikelijk een afzonderlijk jaargesprek gevoerd met de voorzitter van de Raad van Bestuur. Zij hebben hierover in samenvattende zin gerapporteerd aan de Raad van Toezicht.

In verband met ziekte was het lid van de Raad van Bestuur, de heer drs. W.L.M. Schotman het gehele jaar afwezig. De Raad van Toezicht heeft in het kader van het werkgeverschap haar rol in het re-integratietraject vervuld. In verband met zijn afwezigheid is de heer ir. L.W.F. Nix met ingang van 1 februari 2018 benoemd als interim-bestuurder.

Jaarstukken en organisatiebeleid

De Raad van Toezicht heeft de jaarrekening 2017, inclusief het bestuursverslag en verslag van de Raad van Toezicht, goedgekeurd, evenals de begroting 2019. Bij het goedkeuren van de begroting 2019 is tevens de hoofdlijn van de Meerjarenbegroting tot en met 2023 besproken en goedgekeurd. Bij de bespreking van de jaarrekening en het accountantsverslag in de vergadering van de auditcommissie was de accountant aanwezig om een nadere toelichting te geven en vragen te beantwoorden. In elke raad van toezichtvergadering kwam de realisatie van de lopende begroting aan de orde, met een nadere schriftelijke toelichting.

Naast de verplichte jaarstukken zijn in algemene zin vraagstukken rond krimp en groei van scholen in de wijken besproken. Daarbij heeft de Raad van Toezicht standpunten ingenomen aangaande de mogelijke samenwerking met de andere schoolbesturen in Apeldoorn op het punt van onderwijshuisvesting, in relatie tot het vraagstuk van krimp van het aantal leerlingen in de gemeente Apeldoorn. Dit alles heeft geleid tot de vaststelling van nieuw meerjarenbeleid. Hieraan is de opstelling van een financieel risicoprofiel op basis van een risico-inventarisatie en wijziging van de inrichting van het begrotingsproces dat heeft geleid tot een beleidsrijkere meerjarenbegroting, aan voorafgegaan.

Vergaderingen

De Raad van Toezicht heeft 9 keer vergaderd in 2018, steeds samen met de Raad van Bestuur. Voorafgaand aan de gezamenlijke bespreking is er iedere vergadering een korte voorbespreking gehouden door de Raad van Toezicht, buiten aanwezigheid van de Raad van Bestuur. In een van de vergaderingen is ook aandacht besteed aan de jaarlijkse (zelf)evaluatie van het functioneren als Raad van Toezicht en de samenwerking met de Raad van Bestuur.

In iedere Raad van Toezichtvergadering is een door de Raad van Bestuur opgestelde rapportage besproken, waarin door de Raad van Bestuur verslag wordt gedaan van de realisatie van de beleidsvoornemens uit het jaardocument Beleidsvoornemens & Kaders, van relevante actuele ontwikkelingen, binnen en buiten de organisatie en van een aantal ken- en stuurgetallen.

In een van de vergaderingen is gesproken met een afvaardiging van de GMR en is in een vergadering van de GMR gesproken met een afvaardiging vanuit de Raad van Toezicht. Behoudens enkele uitzonderingen zijn de vergaderingen van de Raad van Toezicht door alle leden van de raad bijgewoond.

De leden van de Raad van Toezicht hebben, net als in voorgaande jaren, in tweetallen een aantal scholen bezocht. Dit gebeurt voor hun eigen oriëntatie en brede informatievoorziening en om feeling te houden met de kernactiviteiten van de organisatie. Daarbij zijn ook gesprekken gevoerd met de desbetreffende directeuren of locatieleiders en belangstellende teamleden. In 2018 is ook een bezoek gebracht aan het stafbureau. Van de bezoeken is steeds verslag gedaan in de eerstvolgende Raad van Toezichtvergadering.

Personele bezetting en wisselingen

In 2018 is de personele samenstelling van de Raad van Toezicht niet gewijzigd.

Apeldoorn, 28 mei 2019

prof. dr. B.J. ter Weel, voorzitter Raad van Toezicht Stichting PCBO Apeldoorn

Deze jaarrekening is goedgekeurd in de vergadering van de Raad van Toezicht d.d. 26 juni 2019

prof. dr. B.J. ter Weel, voorzitter

Mevrouw drs. I. Lammerse, vice-voorzitter

Hoofd- en nevenfuncties leden van Raad van Toezicht en Raad van Bestuur

Raad van Toezicht

Naam	Hoofdfunctie	Nevenfuncties	Functie
De heer drs. B. Kozijn	Rector Herman Wesselink College te Amstelveen	PCBO Apeldoorn PKN	Voorzitter (bezoldigd), tevens lid van de remuneratiecommissie Predikant (onbezoldigd)
Mevrouw drs. I. Lammerse	Directeur Corporate HR Wageningen University & Research te Wageningen Voorzitter College van Bestuur Katholieke pabo Zwolle (vanaf 16 juni 2018)	PCBO Apeldoorn Stichting Theole Magistrum	Vice-voorzitter (bezoldigd), tevens voorzitter van de remuneratiecommissie Voorzitter (onbezoldigd) Lid (onbezoldigd)
Mevrouw ir. C.E. Krist - Spit	Onderwijsdirecteur HAVO/VWO van Het Assink lyceum te Haaksbergen, Eibergen en Neede (tot 15 juni 2018)	PCBO Apeldoorn	Lid (bezoldigd), tevens voorzitter van de onderwijskwaliteitcommissie
Mevrouw drs. I. Sterenberg - van der Schaaf	Bestuurder CSG Het Noordik te Almelo	PCBO Apeldoorn Algemeen bestuur VO-raad	Lid (bezoldigd), tevens lid van de auditcommissie Lid (onbezoldigd)
De heer mr. G.A. Biersteker	Organisatieadviseur/ interimmanager ACTA-Advies te Amersfoort	PCBO Apeldoorn	Lid (bezoldigd), tevens voorzitter van de auditcommissie
De heer prof. dr. B.J. ter Weel	Algemeen directeur SEO Economisch Onderzoek te Amsterdam Hoogleraar economie, Universiteit van Amsterdam	PCBO Apeldoorn Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde De Economist Sociaal Economische Raad (SER) Instituut voor informatierecht Tinbergen Instituut Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Unu-Merit SKOPE Oxford	Lid (bezoldigd),tevens lid van de onderwijskwaliteitcommissie Bestuurslid (onbezoldigd) Co-editor (onbezoldigd) Kroonlid (bezoldigd) Lid Raad van Advies(onbezoldigd) Research fellow (onbezoldigd) Research fellow (onbezoldigd) Research fellow (onbezoldigd) Research fellow (onbezoldigd)

Raad van Bestuur

Naam	Hoofdfunctie	Nevenfuncties	Functie
Mevrouw drs. E. Kopmels	Voorzitter Raad van Bestuur PCBO Apeldoorn	Stichting Onbegrijpelijk brein Vrijzinnige Fondsen	Voorzitter (onbezoldigd) Lid Raad van Toezicht (onbezoldigd)
De heer drs. W.L.M. Schotman	Lid Raad van Bestuur PCBO Apeldoorn		
De heer ir. L.W.F. Nix (ad-interim)	Lid Raad van Bestuur PCBO Apeldoorn		

B
JAARREKENING

BALANS PER 31 DECEMBER 2018 (NA RESULTAATBESTEMMING)

ACTIVA

	<u>31 december 2018</u>		<u>31 december 2017</u>	
	€	€	€	€
VASTE ACTIVA				
Materiële vaste activa				
Gebouwen en terreinen	1.482.695		1.537.499	
Inventaris en apparatuur	2.121.350		2.156.745	
	<hr/>		<hr/>	
		3.604.045		3.694.244
Financiële vaste activa				
Effecten		5.739.350		6.569.754
TOTAAL VASTE ACTIVA		9.343.395		10.263.998
VLOTTENDE ACTIVA				
Vorderingen				
Ministerie van OCW	1.305.957		1.310.757	
Overige overheden	-		280.694	
Overige vorderingen	229.686		485.239	
	<hr/>		<hr/>	
		1.535.643		2.076.690
Liquide middelen		3.714.371		2.934.180
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA		5.250.014		5.010.871
<u>TOTAAL ACTIVA</u>		<u>14.593.410</u>		<u>15.274.869</u>

PASSIVA

	<u>31 december 2018</u>		<u>31 december 2017</u>	
	€	€	€	€
Eigen vermogen				
Algemene reserve	7.844.015		8.696.774	
Bestemmingsreserve privaat	2.661.914		2.642.444	
	<hr/>		<hr/>	
Totaal eigen vermogen		10.505.929		11.339.218
Voorzieningen				
Jubileumuitkeringen		380.492		382.798
Kortlopende schulden				
Crediteuren	898.620		972.797	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.089.028		1.004.784	
Schulden terzake van pensioenen	290.079		282.739	
Overige kortlopende schulden	400.968		379.787	
Overlopende passiva	1.028.294		912.746	
	<hr/>		<hr/>	
		3.706.989		3.552.853
<u>TOTAAL PASSIVA</u>		<u>14.593.410</u>		<u>15.274.869</u>

STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2018

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
BATEN			
Rijksbijdragen	31.753.268	29.834.700	29.925.453
Overige overheidsbijdragen en -subsidies	217.679	205.000	232.769
Overige baten	44.201	29.000	189.582
Totaal baten	<u>32.015.148</u>	<u>30.068.700</u>	<u>30.347.804</u>
LASTEN			
Personeelslasten	27.130.629	25.230.900	24.825.947
Afschrijvingen	531.033	616.000	472.314
Huisvestingslasten	2.272.406	2.472.200	1.946.552
Overige lasten	2.938.206	2.931.600	2.805.784
Totaal lasten	<u>32.872.274</u>	<u>31.250.700</u>	<u>30.050.597</u>
Saldo baten en lasten	<u>-857.126</u>	<u>-1.182.000</u>	<u>297.207</u>
Financiële baten en lasten	23.837	45.000	40.168
Nettoresultaat	<u>-833.289</u>	<u>-1.137.000</u>	<u>337.375</u>

KASSTROOMOVERZICHT 2018

	2018	2017
	€	€
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Resultaat (saldo baten en lasten)	-857.118	297.207
Aanpassingen voor:		
- afschrijvingen	531.032	472.313
- mutaties voorzieningen	-2.306	7.080
	<u>528.726</u>	<u>479.393</u>
Veranderingen in vlottende middelen:		
- vorderingen	541.047	-128.630
- schulden	154.035	329.254
	<u>695.182</u>	<u>200.624</u>
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	366.790	977.224
Ontvangen interest	1.998	3.050
Waardeveranderingen en opbrengsten financiële vaste activa en effecten	21.839	37.117
Betaalde interest	-	-
Buitengewoon resultaat	-	-
	<u>23.837</u>	<u>40.167</u>
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	390.627	1.017.391
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	-440.834	-690.270
Desinvesterings materiële vaste activa	-	-
Overige investeringen in financiële vaste activa	830.403	426.146
	<u>389.569</u>	<u>-264.124</u>
Totale kasstroom uit investeringsactiviteiten	389.569	-264.124
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Nieuw opgenomen leningen	-	-
Aflossing langlopende schulden	-	-
	<u>-</u>	<u>-</u>
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	-	-
Mutatie liquide middelen	<u>780.196</u>	<u>753.267</u>
Stand liquide middelen per 31 december 2017	2.934.180	
Stand liquide middelen per 31 december 2018	3.714.371	
Mutatie liquide middelen	<u>780.191</u>	

GRONDSLAGEN VOOR DE JAARREKENING

Algemeen

De grondslagen voor de inrichting van de jaarrekening zijn gebaseerd op de Regeling jaarverslaggeving onderwijs (RJO). Deze regeling geldt voor alle door het Rijk bekostigde onderwijsinstellingen. Als uitgangspunt gelden de inrichtingsvereisten van titel 9 boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Specifiek is de Richtlijn 660 Onderwijsinstellingen van toepassing.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva gewaardeerd volgens het kostprijsmodel.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Als verbonden partij worden aangemerkt alle rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersonen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij. Ook de statutaire leden van de Raad van Bestuur, andere sleutelfunctionarissen in het management van de instelling en nauwe verwanten zijn verbonden partijen.

Transacties met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele restwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van in gebruikname.

Gebouwen en terreinen

Schoolgebouwen, waarvan het juridisch eigendom berust bij de Stichting en het economisch eigendom bij de gemeente, zijn niet in de balans opgenomen. De overige gebouwen worden afgeschreven op basis van 2,5% van de aanschafwaarde. Eigen investeringen in schoolgebouwen die zijn geïnvesteerd uit private middelen, worden afgeschreven op basis van een afschrijvingspercentage van 10%. Kosten voor periodiek groot onderhoud worden ten laste gebracht van het resultaat op het moment dat deze zich voordoen.

Inventaris en apparatuur

De inventaris en apparatuur van het bureau van de Stichting worden afgeschreven op basis van een afschrijvingspercentage van 10 tot 33,33 % van de aanschafwaarde. Bedrijfsmiddelen met een aanschafwaarde tot € 1.500 worden niet geactiveerd.

Schoolmeubilair wordt afgeschreven op basis van een afschrijvingspercentage van 5 % tot 12,5% van de aanschafwaarde.

De ICT-apparatuur wordt afgeschreven op basis van een afschrijvingspercentage van 12,5% tot 20% van de aanschafwaarde.

De ICT-infrastructuur wordt afgeschreven op basis van een afschrijvingspercentage van 12,5% tot 33 1/3% van de aanschafwaarde.

Bedrijfsmiddelen schoolmeubilair, ICT-apparatuur en ICT-infrastructuur met een aanschafwaarde tot € 2.000 worden niet geactiveerd.

De waarde van leermethodes en meerjarig methodisch lesmateriaal is niet in de balans opgenomen. De uitgaven worden rechtstreeks ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Financiële vaste activa

Voor de bepaling van de waarde wordt per balansdatum de methode van individuele waardering toegepast. Vastrentende waarden die worden aangehouden tot het einde van de looptijd worden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, waarbij op individuele wijze wordt rekening gehouden met de lagere marktwaarde.

Vlottende activa

Vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een eventuele noodzakelijk geachte voorziening voor risico van oninbaarheid.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Liquide middelen die niet ter directe beschikking staan worden verwerkt onder de vorderingen. Liquide middelen die gedurende langer dan 12 maanden niet ter directe beschikking staan van de stichting worden verwerkt onder de financiële vaste activa.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen wordt onderscheiden in publiek en privaat eigen vermogen. Tot het publiek eigen vermogen behoren de algemene reserve en de bestemmingsreserves publiek. Het privaat eigen vermogen bestaat uit de bestemmingsreserves privaat.

Algemene reserve

De algemene reserve is gevormd door de overschotten van de staat van baten en lasten. Jaarlijks wordt het exploitatieresultaat, verminderd met de toevoegingen aan bestemmingsreserves en vermeerderd met onttrekkingen aan bestemmingsreserves, toegevoegd, c.q. onttrokken.

Bestemmingsreserves privaat

De bestemmingsreserves privaat zijn gevormd uit privaatrechtelijke middelen en activiteiten. Het exploitatiesaldo uit privaatrechtelijke activiteiten dat per boekjaar afzonderlijk wordt bepaald, wordt aan de bestemmingsreserves toegevoegd c.q. onttrokken, tenzij op basis van een bestuursbesluit anders is besloten.

Voorzieningen

Pensioenen

Stichting PCBO Apeldoorn heeft voor haar werknemers de pensioenregeling ondergebracht bij het pensioenfonds ABP (de pensioenuitvoerder). Hiervoor in aanmerking komende werknemers hebben op de pensioengerechtigde leeftijd recht op een pensioen welke afhankelijk is van leeftijd, salaris en dienstjaren. Stichting PCBO Apeldoorn heeft geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in geval van een tekort bij ABP, anders dan het effect van hogere toekomstige premies. In de staat van

baten en lasten is een pensioenlast opgenomen die gelijk is aan de in het boekjaar verschuldigde premie, rekening houdend met achterstand in premiebetaling. In de balans zijn de verschuldigde premies tot en met het einde van het boekjaar verantwoord. Naar de stand van ultimo 2018 is de dekkingsgraad van het pensioenfonds 97,0% (ultimo 2017: 104,4 %). Volgens Wet Financieel Toetsingskader moeten pensioenfondsen de dekkingsgraad vanaf 2015 voortaan berekenen volgens de beleidsdekkingsgraad, dit is het gemiddelde van de laatste twaalf dekkingsgraden. Op 31 december 2018 was de beleidsdekkingsgraad van het ABP 101,5 % (ultimo 2017: 103,8%). De minimaal vereiste dekkingsgraad is door de toezichthouder, de Nederlandsche Bank (DNB), bepaald op 104,2%. Daarmee is er nog steeds sprake van een dekkingstekort.

Uitgestelde beloningen

Op basis van Richtlijn 271 van de Raad voor de Jaarverslaggeving is een voorziening opgenomen voor verplichtingen uit hoofde van toekomstige uitkeringen bij ambtsjubilea van personeelsleden. De voorziening is opgenomen tegen de contante waarde van de toekomstige uitbetalingen en is afhankelijk van de ingeschatte blijfkans, gemiddelde salarisstijging en disconteringsvoet. De werkelijke jubilea-uitkeringen worden ten laste van deze voorziening gebracht.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden

Dit betreffen schulden met een op balansdatum resterende looptijd van ten hoogste één jaar. Kortlopende schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde van de schuld.

Overlopende passiva

De overlopende passiva betreffen de vooruit ontvangen bedragen die aan de opvolgende periode worden toegerekend, en/of nog te betalen bedragen, voor zover deze niet onder de overige kortlopende schulden zijn opgenomen.

Baten en lasten

De baten en lasten worden toegerekend aan het desbetreffende verslagjaar waarop deze betrekking hebben. Het verslagjaar is gelijk aan het kalenderjaar.

Rijksbijdragen

De ontvangen (normatieve) rijksbijdrage en de niet-geormerkte OCW-subsidies (vrij besteedbare doelsubsidies zonder verrekeningsclausule) worden in het jaar waarop de toekenningen betrekking hebben volledig verwerkt als bate in de staat van baten en lasten. Ingeval er van de ontvangen vrij besteedbare doelsubsidies zonder verrekeningsclausule een deel is afgezonderd waarvan de besteding is vastgelegd in een concreet bestedingsplan, wordt dat deel opgenomen onder de overlopende passiva.

Geormerkte OCW-subsidies met een vrij besteedbaar overschot (doelsubsidies waarbij het overschot geen verrekeningsclausule heeft) worden ten gunste van de staat van baten en lasten verantwoord naar rato van de voortgang van de gesubsidieerde activiteiten. Het deel van de subsidies waar nog geen activiteiten voor zijn verricht per balansdatum worden verantwoord onder de overlopende passiva.

Geormerkte OCW-subsidies (doelsubsidies met verrekening clause) worden ten gunste van de staat van baten en lasten verantwoord in het jaar ten laste waarvan de gesubsidieerde lasten komen. Niet bestede middelen worden verantwoord onder de overlopende passiva zolang de bestedingstermijn nog niet is verlopen. Niet bestede middelen worden verantwoord onder de kortlopende schulden zodra de bestedingstermijn is verlopen op balansdatum.

Overige exploitatiesubsidies

Overige exploitatiesubsidies worden ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in het jaar ten laste waarvan de gesubsidieerde lasten komen/waarin de opbrengsten zijn gederfd/waarin het exploitatietekort zich heeft voorgedaan.

Financiële baten en lasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de betreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

Bepaling van het nettoresultaat

De staat van baten en lasten is samengevoegd tot het niveau bevoegd gezag, en omvat derhalve zowel de exploitatieresultaten van alle onder de stichting ressorterende scholen alsmede de stichtingsbaten en -lasten (privaatrechtelijke activiteiten).

Het nettoresultaat is in het eigen vermogen in de balans verwerkt op basis van (het voorstel voor) de bestemming van het nettoresultaat.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

TOELICHTING OP DE BALANS

VASTE ACTIVA

Materiële vaste activa

De boekwaarde van de materiële vaste activa muteerde in het verslagjaar als volgt:

	Verkrijgingsprijs t/m 2017	Afschrijving t/m 2017	Boekwaarde 31-12-2017
	€	€	€
Gebouwen en terreinen			
Gebouw Jean Monnetpark 27	1.700.508	300.343	1.400.166
Schoolgebouw PCBO De Diamant in het Rooster	160.000	22.667	137.333
Inventaris en apparatuur			
Inventaris kantoorgebouw Jean Monnetpark 27	183.549	161.306	22.243
Schoolmeubilair	1.683.518	560.617	1.122.901
Ict-apparatuur	2.291.795	1.698.530	593.265
Ict-infrastructuur	508.358	90.022	418.336
Totaal materiële vaste activa	6.527.728	2.833.485	3.694.244

	Investerings- 1)	Afschrijving 2018	Boekwaarde 31-12-2018	Activa buiten gebruik in 2018
	€	€	€	€
Gebouwen en terreinen				
Gebouw Jean Monnetpark 27	-	38.803	1.361.363	-
Schoolgebouw De Diamant in het Rooster	-	16.000	121.333	-
Inventaris en apparatuur				
Inventaris kantoorgebouw Jean Monnetpark 27	-	12.474	9.769	-
Schoolmeubilair	276.688	101.310	1.298.279	-
Ict-apparatuur	161.398	222.486	532.177	592.327
Ict-infrastructuur	2.748	139.960	281.124	18.161
Totaal materiële vaste activa	440.834	531.033	3.604.045	610.488

1) In 2018 waren er geen desinvesteringen

De activa buiten gebruik betreft de verkrijgingsprijs van materiële vaste activa die in 2018 geheel zijn afgeschreven en niet meer in gebruik zijn.

De afschrijvingspercentages zijn als volgt: gebouwen 2,5 inventaris kantoor 10 - 20, schoolmeubilair 5 - 12,5, ict-apparatuur 12,5 – 20 en ict-infrastructuur 12,5 – 33 1/3.

De kosten van groot onderhoud van gebouwen en terreinen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

De waarde voor de onroerende zaakbelasting van het kantoorgebouw Jean Monnetpark 27 bedraagt € 458.000 (peildatum 1 januari 2018). De verzekerde waarde voor de gebouwenverzekering bedraagt € 1.799.800 (peildatum 1 januari 2019).

Financiële vaste activa

Effecten

Obligaties die worden aangehouden tot het einde van de looptijd worden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, waarbij op individuele wijze wordt rekening gehouden met de lagere marktwaarde. Voor de bepaling van de waarde per balansdatum is de methode van individuele waardering (individuele effecten) toegepast.

Het verloop van de boekwaarde is als volgt te specificeren:

	Boekwaarde 31-12-2017	Investerings	Des- investerings	Gerealiseerd en ongerealiseerd koersresultaat	Boekwaarde 31-12-2018
	€	€	€	€	€
Obligaties	6.569.754	252.618	1.020.654	-62.368	5.739.350

De marktwaarde van de effecten is per ultimo het verslagjaar € 5.786.612. De gemiddelde looptijd van de obligaties per 31 december 2018 is 3,48 jaar (per 31 december 2017: 3,73 jaar). De beleggingsportefeuille die wordt beheerd door een extern vermogensbeheerder, is conform de ministeriële regeling belegd in vastrentende waarden.

VLOTTENDE ACTIVA

Vorderingen

De verwachte resterende looptijd van de kortlopende vorderingen is korter dan 12 maanden. De specificatie van de vorderingen is als volgt:

	31 dec. 2018	31 dec. 2017
	€	€
Ministerie van OCW		
Rijksvergoeding personeel	1.359.991	1.262.085
Regeling Prestatiebox PO	-40.348	77.354
Overige subsidies	-13.686	-28.682
Totaal Ministerie OCW	1.305.957	1.310.757

De desbetreffende vordering is ontstaan door het gehanteerde betaalritme van de vergoedingen.

	31 dec. 2018	31 dec. 2017
	€	€
Overige overheden		
Gemeente Apeldoorn		
- vergoedingen voor huisvestingsvoorzieningen	-	280.694
Totaal overige overheden	-	280.694
	31 dec. 2018	31 dec. 2016
	€	€
Overige vorderingen		
Personeel		
salariskosten intensieve taalklassen/eerste opvangklas	133.421	91.222
Overige		
Lopende rente van obligaties en banktegoeden	41.817	65.274
Rekening-courant PCKO	36.731	56.963
Samenwerkingsverband passend onderwijs	-	270.082
Overige vorderingen	17.717	1.698
Totaal overige vorderingen	229.686	485.239
Totaal vorderingen	1.535.643	2.076.690

Liquide middelen

De specificatie van de liquide middelen is als volgt:

	31 dec. 2018	31 dec. 2017
	€	€
Kasmiddelen	293	337
Totaal kasmiddelen	293	337
Tegoeden op bank- en girorekeningen		
Bankrekeningen scholen	81.829	82.966
Banktegoeden vermogensbeheer	404.510	522.620
Bankrekeningen overig	912.966	138.648
Totaal tegoeden op bank- en girorekeningen	1.399.305	744.234

	<u>31 dec. 2018</u>	<u>31 dec. 2017</u>
	€	€
Deposito's en spaartegoeden		
Spaartegoeden direct opvraagbaar	2.314.772	2.189.609
Totaal deposito's	<u>2.314.772</u>	<u>2.189.609</u>
Totaal liquide middelen	3.714.371	2.934.180

De bankrekeningen scholen betreffen afzonderlijke rekeningen die op schoolniveau worden beheerd.

PASSIVA

Eigen vermogen

Het eigen vermogen muteerde in het verslagjaar als volgt:

	<u>Stand per</u> <u>31-12-2017</u>	<u>Resultaat</u>	<u>Overige</u> <u>mutaties</u>	<u>Stand per</u> <u>31-12-2018</u>
	€	€	€	€
Algemene reserve	8.696.774	-852.759	-	7.844.015
Bestemmingsreserve privaat	2.642.444	19.470	-	2.661.914
Totaal eigen vermogen	<u>11.339.218</u>	<u>-833.289</u>	<u>-</u>	<u>10.505.929</u>

Het exploitatiesaldo over het jaar 2018 ad € - 833.289 is overeenkomstig het besluit van de Raad van Bestuur verwerkt in de balans per ultimo het verslagjaar door onttrekking aan het eigen vermogen.

De toevoeging aan de algemene bestemmingsreserve privaat ad € 19.470 is gelijk aan het exploitatiesaldo dat is berekend volgens de afzonderlijke staat van baten en lasten van de Stichting (privaatrechtelijke activiteiten) die is opgenomen in de bijlage behorende bij deze jaarrekening.

Voorzieningen

De opgenomen voorziening betreft de toekomstige kosten van jubilea aan het personeel (25 en 40-jarig ambtsjubileum) ingevolge de CAO. De voorziening is berekend per medewerker op de contante waarde tegen een disconteringsvoet van 2,5% en de geschatte blijfkans.

De voorziening muteert in het verslagjaar als volgt:

	<u>31 dec. 2018</u>
	€
Stand per 1 januari 2018	382.798
Onttrekkingen	-52.699
Dotaties	50.393
	<u>380.492</u>
Stand per 31 december 2018	<u><u>380.492</u></u>
De stand van de voorziening is naar looptijd:	
Kortlopend (< 1 jaar)	27.717
Langlopend (> 1 jaar)	352.775
	<u>380.492</u>
Stand per 31 december 2018	<u><u>380.492</u></u>

In de cao PO 2014-2015 zijn afspraken gemaakt over duurzame inzetbaarheid (hoofdstuk 8A) en is de BAPO-regeling vervallen. De cao-regeling biedt medewerkers de mogelijkheid om afspraken te maken om het basisbudget van 40 uur maximaal 3 jaar te sparen en medewerkers vanaf 57 jaar de mogelijkheid om gedurende 5 jaar het bijzonder budget voor ouderenverlof van 130 uur maximaal 5 jaar te sparen op basis van een vooraf ingediend plan. Per ultimo het verslagjaar waren er geen werknemers die van deze mogelijkheid hebben gebruik gemaakt.

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden worden naar verwachting in het boekjaar 2019 afgewikkeld. De specificatie van de kortlopende schulden is als volgt:

	<u>31 dec. 2018</u>	<u>31 dec. 2017</u>
	€	€
Crediteuren		
Nog te betalen exploitatiefacturen en huisvestingskosten schoolgebouwen	898.620	972.797
	<u>898.620</u>	<u>972.797</u>
Totaal crediteuren	<u><u>898.620</u></u>	<u><u>972.797</u></u>

	<u>31 dec. 2018</u>	<u>31 dec. 2017</u>
Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Loonbelasting/premie volksverzekeringen	1.002.421	941.972
Overige premies	86.607	62.812
Totaal belastingen en premies sociale verzekeringen	<u>1.089.028</u>	<u>1.004.784</u>

	<u>31 dec. 2018</u>	<u>31 dec. 2017</u>
	€	€
Schulden terzake van pensioenen		
ABP, pensioenpremies	290.079	282.739
Totaal schulden terzake van pensioenen	<u>290.079</u>	<u>282.739</u>

	<u>31 dec. 2018</u>	<u>31 dec. 2017</u>
	€	€
Overige kortlopende schulden		
Gemeente Apeldoorn		
- vergoedingen voor huisvestingsvoorzieningen	38.360	-
- gebruiksvergoedingen schoolgebouwen	124.000	124.000
- project Brede School	25.988	9.428
Netto salarissen	6.504	8.361
Overige personeelskosten, ontslagregelingen en te verrekenen uitkeringen	81.822	70.815
Kosten huisvesting en ICT	-	113.673
Kosten adviseurs en schoolbegeleiding	90.187	20.099
Overige	34.107	33.411
Totaal overige kortlopende schulden	<u>400.968</u>	<u>379.787</u>

Overlopende passiva

	31 dec. 2018	31 dec. 2017
	€	€
Vooruit ontvangen subsidies OCW niet geormerkt:		
- Doorbetalingen rijksbijdrage SWV passend onderwijs	33.025	63.098
- Doorbetalingen rijksbijdrage SWV passend onderwijs (HB-project)	35.000	-
- Subsidie LeerlingOntwikkelfonds	30.000	-
- Impuls muziekonderwijs (Fonds voor Cultuurparticipatie)	9.120	22.354
Overige overlopende passiva:		
- vakantiegelden personeel	828.871	789.113
- accountants- en administratiekosten	34.400	18.549
- overige kosten	57.878	19.632
Totaal overlopende passiva	<u>1.028.294</u>	<u>912.746</u>
Totaal kortlopende schulden	3.706.987	3.552.853

Verbonden partijen

Model E

Naam	Juridische vorm	Statutaire Zetel	Code activiteiten	Eigen vermogen 31-12-18 EUR	Resultaat jaar 2018 EUR	Art 2: 403 BW	Deelname %	Consolidatie %
1)	stichting	Apeldoorn	4	29.170	18.125	nee	n.v.t.	n.v.t.

1) Stichting voor Protestants Christelijke Kinderopvang Apeldoorn

Er heeft geen consolidatie plaatsgevonden omdat deze groepsmaatschappij slechts van te verwaarlozen betekenis is en haar opnemng geen betekenis heeft voor de beoordeling van het geconsolideerd vermogen, de geconsolideerde financiële positie of het geconsolideerd resultaat (artikel 2:407 lid 1 BW).

Model G Verantwoording subsidies

G1 Subsidies zonder verrekenclausule

Omschrijving Jaar Kenmerk	Bedrag van toewijzing	Ontvangen t/m verslagjaar	Prestatie Afgerond?
	EUR	EUR	Ja/Nee
Regeling lerarenbeurs voor scholing, schooljaar 2018-2019 (5 scholen)	46.179	46.179	Nee
LerarenOntwikkelfonds 'Reken maar!' d.d. 4-07-2018 (LOF17-0426)	30.000	30.000	Nee
<u>Totaal</u>	76.179	76.179	

G2 Subsidies met verrekeningsclausule

Geen

Verslag inzet middelen project Brede School (project gemeente Apeldoorn)

Sinds een aantal jaren is het budgetbeheer en financiële verantwoording van het project Brede Scholen door de gemeente Apeldoorn belegd bij PCBO Apeldoorn. Dit is gedaan vanwege de betrokkenheid met het onderwijs. Het project heeft als doelstelling het vergroten van ontwikkelingskansen van kinderen en bijdragen aan de leefbaarheid van de buurt. Het project is opgezet ten behoeve van 6 buurten binnen de gemeente Apeldoorn (Orden, Sprekelaar, Sluisoord, Zuid, Vleugelschool Zuid en Zuidwest) waarin een aantal basisscholen en andere maatschappelijke organisaties participeren.

Op 7 maart 2019 heeft de gemeente de subsidie definitief vastgesteld over het jaar 2017 op een totaalbedrag van € 105.486. De eerder toegekende subsidies waren in totaal € 109.822, zodat een bedrag van € 4.336 terug betaald zou moeten worden. De gemeente heeft het verzoek om 10% van het vastgestelde subsidiebedrag toe te voegen aan reserve gehonoreerd. Dit is over 2017 een bedrag van € 1.055. Het teruggevorderde bedrag is daarmee teruggebracht tot € 3.281.

Voor het jaar 2018 bedraagt de door de gemeente toegekende subsidie in totaal € 109.125. In 2018 zijn er overeenkomstig de subsidievoorwaarden uitgaven gedaan voor een bedrag van € 90.052 zodat er ultimo 2018 een terugbetalingsverplichting resteert van € 19.073. Dit bedrag is in de balans onder de kortlopende schulden opgenomen. Na betaling van een bedrag van € 10.232 in 2019 dat aan het subsidietijdvak moet worden toegerekend, resteert een aan de gemeente terug te betalen subsidie van € 8.841. De subsidieafrekening 2018 zal door de gemeente in de loop van 2019 worden vastgesteld.

De ontvangen subsidie voor dit project en de bestedingen zijn niet in de staat van baten en lasten opgenomen omdat PCBO Apeldoorn in het project slechts een administratieve rol en kassiersfunctie vervult en de betrokkenheid van de scholen van PCBO Apeldoorn van geringe omvang is in verhouding tot de totale activiteiten van dit gemeentelijke project waarmee de subsidie in feite voor het overgrote deel is bestemd voor de overige deelnemende participanten.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN VERPLICHTINGEN**Verplichtingen BAPO-verlof**

Bij besluit van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 22 september 2010 is in de Regeling jaarverslaggeving Onderwijs (RJO) vastgelegd dat het niet is toegestaan een voorziening voor verplichtingen ingevolge de regeling Bevordering Arbeidsparticipatie Ouderen (BAPO) te vormen. Overeenkomstig dit besluit zijn de lasten van het BAPO-verlof in aanmerking genomen in de periode waarover deze lasten zijn verschuldigd en dienovereenkomstig in de staat van baten en lasten verwerkt onder de personeelslasten.

Operational lease-overeenkomsten

Ten aanzien van digitale afdruksystemen voor de scholen en het bureau van de Stichting is na een gehouden Europese aanbestedingsprocedure een meerjarige operational lease-overeenkomst afgesloten. De ingangsdatum van de overeenkomst is 1 september 2017 met een vaste looptijd van 5 jaar met tweemaal een optie tot 1 jaar verlenging (5+1+1) en heeft een financiële verplichting van ongeveer € 135.000 op jaarbasis.

Glasvezelverbindingen en aanverwante diensten Vodafone

In november 2016 en aanvullende opdrachten in mei 2017 zijn financiële verplichtingen aangegaan ten behoeve van de aanleg van glasvezelverbindingen en aanverwante diensten. Deze verplichtingen bedragen vanaf 1 augustus 2017 een jaarlijkse verplichting ad € 89.795 gedurende 3 jaar.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Algemene toelichting

De staat van baten en lasten is samengevoegd tot het niveau bevoegd gezag en omvat derhalve zowel de exploitatieresultaten van alle onder de stichting ressorterende scholen alsmede de privaatrechtelijke activiteiten (stichtingsbaten en –lasten).

De afzonderlijke posten worden als volgt toegelicht:

BATEN

Rijksbijdragen

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
(Normatieve) rijksbijdrage OCW	30.678.594	28.859.800	28.506.528
Overige subsidies OCW	198.466	209.000	331.735
Doorbetalingen Rijksbijdragen	876.208	765.900	1.087.190
Totaal Rijksbijdragen OCW	31.753.268	29.834.700	29.925.453

De (normatieve) rijksbijdrage OCW bestaat uit de volgende vergoedingen voor personeel en materiële instandhouding:

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Vergoedingen voor personele kosten	20.754.878	19.632.400	19.638.459
Groeibekostiging personeel	375.351	315.000	199.420
Samenvoeging (fusiegelden)	112.504	105.600	106.016
Budget voor Personeels- en arbeidsmarktbeleid	3.861.415	3.251.700	3.227.479
Bekostiging impulsgebieden	190.956	206.200	219.602
Vergoeding voor materiële instandhouding	4.358.810	4.362.400	4.267.549
Regeling Prestatiebox PO	1.024.674	986.500	848.003
Totaal (normatieve) rijksbijdrage OCW	30.678.594	28.859.800	28.506.528

De totaalsom van de (normatieve) rijksbijdragen is in 2018 toegenomen met 7,6% tot € 30,7 mio.

Naast een algemene prijsbijstelling (kabinetbijdrage) van 2,6% voor het jaar 2018 is deze toename vooral toe te schrijven aan de forse verhoging van de bekostiging voor verbetering van de arbeidsvoorwaarden voor leraren. Dit geld is beschikbaar gekomen nadat in juli een nieuwe cao is gesloten.

Met ingang van het schooljaar 2018-2019 zijn naar aanleiding van het gesloten werkdrukakkoord primair onderwijs structureel extra middelen beschikbaar gesteld voor vermindering van de werkdruk en de aantrekkelijkheid van het beroep te vergroten. Voor het boekjaar 2018 resulteert dit in een extra bate van € 365.000 die is toegevoegd aan het Budget voor Personeels- en arbeidsmarktbeleid.

Voor de kleine scholen is met ingang van het schooljaar 2018-2019 een structurele verhoging van de kleine scholentoeslag doorgevoerd. De extra bate voor het jaar 2018 ad € 29.000 is eveneens toegevoegd aan het Budget voor Personeels- en arbeidsmarktbeleid.

De bekostiging Impulsgebieden betreft extra structurele middelen die beschikbaar worden gesteld in het kader van het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden. Deze middelen zijn de afgelopen jaren gelijdelijk aan teruggelopen omdat de bekostiging is gebaseerd op het opleidingsniveau van de ouders en dit opleidingsniveau, gelijk met de landelijke trend, in het algemeen toeneemt. Vanaf het schooljaar 2019-2020 wordt deze geldstroom vervangen door een een nieuw en verbeterd systeem van verdeling van achterstandsmiddelen.

De vergoeding voor materiële instandhouding wordt per kalenderjaar toegekend op basis van de telgegevens per 1 oktober van het daaraan voorafgaande jaar en bestaat uit groepsafhankelijke vergoedingen en leerling afhankelijke vergoedingen.

Naast de reguliere lumpsum bekostiging ontvangen scholen een extra budget via de Regeling prestatiebox PO. Het budget is bedoeld voor de realisering van de afspraken ten aanzien van opbrengstgericht werken, professionalisering van leraren en schoolleiders, taal en rekenen, cultuureducatie, excellentie, ouderbetrokkenheid die in het bestuursakkoord Primair Onderwijs 2014-2020 zijn vastgelegd. Het akkoord heeft tot doel de opbrengsten van het primair onderwijs over de hele linie te verhogen. Het akkoord bevat de volgende vier actielijnen:

1. Talentontwikkeling door uitdagend onderwijs
2. Een brede aanpak voor duurzame onderwijsverbetering
3. Professionele scholen
4. Doorgaande ontwikkellijnen

Met de Regeling prestatiebox PO is er een meer structurele vorm van financiering tot stand gekomen. Het toegekende bedrag per leerling steeg in het schooljaar 2018-2019 voor de laatste maal tot € 191,62.

De specificatie van de overige subsidies OCW luidt als volgt:

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
niet geormerkt			
Subsidie voor studieverlof (lerarenbeurs)	65.027	85.000	81.352
Subsidie voor vervangingskosten (schoolleiders)	15.680	32.000	15.680
Eerste opvang asielzoekerskinderen en vreemdelingen	117.759	92.000	234.703
Totaal overige subsidies OCW	198.466	209.000	331.735

Het betreft middelen die op projectmatige basis zijn ingezet.

De subsidie voor studieverlof (lerarenbeurs) betreft het aan het boekjaar toe te rekenen gedeelte van de voor de schooljaren 2017-2018 en 2018-2018 ontvangen subsidiegelden. De subsidie is besteed overeenkomstig de subsidievoorwaarden ten behoeve van vervanging van leraren tijdens studieverlof.

De bekostiging voor eerste opvang van asielzoekerskinderen is een aanvulling voor leerlingen die de eerste 2 jaar in Nederland verblijven. De instroom van asielzoekerskinderen was in 2017 vrij fors, maar is in 2018 weer afgenomen. De extra middelen besteden de scholen voor extra personele inzet voor deze leerlingen.

Doorbetalingen rijksbijdragen

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Vergoeding Samenwerkingsverband passend onderwijs	865.196	748.900	1.072.353
Zorgmiddelen leerlingen cluster 1 en 2	11.012	17.000	14.837
Totaal doorbetalingen rijksbijdragen	876.208	765.900	1.087.190

De overdrachten van middelen vanuit Samenwerkingsverband passend onderwijs omvatten middelen voor lichte ondersteuning op basis van een bedrag per leerling en extra ondersteuningsmiddelen voor zorgleerlingen die de scholen als individuele arrangementen aanvragen. In 2018 was er een toename van zorgaanvragen voor extra ondersteuning. De overdrachten voor lichte ondersteuning bleven in 2018 vrijwel gelijk als in het voorgaande jaar. In 2017 was er een extra overdracht van € 270.000. De baten zijn verantwoord conform de beschikkingen die het samenwerkingsverband heeft afgegeven.

Vanaf het jaar 2016 zijn de middelen voor lichte ondersteuning zoveel mogelijk op wijkniveau besteed op basis van de verschillende ondersteuningsbehoeften van de scholen in de wijk. De doorbetaalde vergoedingen zijn tevens ingezet voor IB-ers (toevoegingen van formatie aan de reguliere formatiebudgetten van de scholen) en excellentie (kosten plusbegeleiding/ plusprogramma).

De zorgmiddelen leerlingen cluster 1 en 2 (slechtziende en slechthorende leerlingen) zijn in het kader van passend onderwijs overgedragen door Koninklijke Visio en Stichting Kentalis Onderwijs.

Overige overheidsbijdragen en -subsidies

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Gemeentelijke bijdrage educatie			
Intensieve taalklassen	217.679	205.000	232.769
Totaal overige overheidsbijdragen en -subsidies	217.679	205.000	232.769

De intensieve taalklassen maken onderdeel uit van het gemeentelijke onderwijskansenbeleid. Dit is een gezamenlijk initiatief van de gemeente Apeldoorn en de drie grote schoolbesturen.

Overige baten

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Overige:			
Overige vergoedingen	44.201	29.000	189.582
Totaal overige baten	44.201	29.000	189.592

Onder de overige vergoedingen zijn onder meer ontvangen opleidingsvergoedingen en overige diverse opbrengsten meegenomen. In 2017 is als incidentele bate een bedrag van € 125.876 verantwoord die is ontstaan bij de afwikkeling van de brandschade in het schoolgebouw van PCBO Emmaschool.

LASTEN

Personeelslasten

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Lonen en salarissen			
Brutolonen en salarissen	20.167.555	19.112.000	19.045.247
Sociale lasten	2.437.893	2.325.000	2.067.155
Pensioenpremies	2.610.307	2.635.000	2.506.556
Totaal lonen en salarissen	25.215.755	24.072.000	23.618.958
Overige personele lasten			
Dotaties personele voorzieningen	50.393	30.000	23.262
Personeel niet in loondienst	1.166.653	445.000	634.431
Overig	953.677	895.900	769.293
Totaal personele lasten	2.170.723	1.370.900	1.426.986
Uitkeringen	-255.849	-212.000	-219.997
Totaal uitkeringen	-255.849	-212.000	-219.997
Totaal personeelslasten	27.130.629	25.230.900	24.825.947

In het verslagjaar steeg het aantal binnen de organisatie werkzame personen. De belangrijkste faktor voor de toename is de inzet van additionele bekostiging, zoals het budget voor vermindering van de werkdruk met ingang van het schooljaar 2018-2019. Daarnaast nam het aantal FTE toe door meer inzet voor ziektevervangning. Het ziekteverzuim steeg in 2018 van 3,51% naar 5,35%.

Het totaal aantal werkzame personen nam in 2018 toe met FTE 13,1 tot in totaal FTE 366,1. Dit is een toename van 3,7%. De personele bezetting van het onderwijspersoneel (inclusief onderwijsassistenten/lerarenondersteuners) steeg in 2018 met FTE 11,2. Daarnaast was er een toename van FTE 0,9 van onderwijsondersteunend personeel en het bestuursbureau en FTE 1,0 van directiefuncties.

De bruto lonen en salarissen namen in 2018 toe met in totaal 5,9% tot € 20,2 mio. Naast de stijging van de personele inzet met 3,7% is de stijging vrijwel geheel te verklaren door cao-aanpassingen. Dit betreft een eenmalige uitkeringen in oktober 2018 aan alle personeelsleden, eenmalige uitkeringen voor verbetering van de lerarensalarissen en een loonsverhoging met ingang van 1 september 2018 van 2,5%. De gemiddelde personeelslast daalde licht door mutaties in het personeelsbestand, waaronder hogere uitstroom van ouder personeel.

In het verslagjaar zijn de sociale lasten per saldo gestegen. De stijging betreft voor het merendeel de afdrachten aan het Participatiefonds door een premiestijging in 2018 met 1,25% naar 5,25%.

De pensioenpremies zijn in 2018 opnieuw gestegen als gevolg van het door het ABP gevoerde meerjarige premiebeleid om de positie van het fonds te versterken.

De kosten voor personeel niet in loondienst namen in 2018 fors toe door tijdelijke invulling van directiefuncties door externen en meer inzet van tijdelijk extern personeel voor ondersteuning passend onderwijs en werkdrukmiddelen (vanaf 1 augustus). Onder de kosten zijn tevens begrepen de kosten van de bestuurder ad interim over de periode februari t/m december ad € 275.351.

Onder de overige personeelskosten zijn opgenomen de kosten van opleidingen/nascholing, schoolbegeleidingsdienst, arbeidsomstandigheden (arbo), integraal personeelsbeleid, werving en selectie, bedrijfsgezondheidszorg, ontslagkosten, reïntegratie en ziekteverzuim. De kosten van werving en selectie namen in 2018 toe met € 44.000, waarvan het merendeel de werving van personeel betreft ten behoeve van de inzet van de werkdrukmiddelen.

De uitkeringen ad € 255.849 bestaan uit uitkeringen voor werknemers met zwangerschaps- of bevallingsverlof die van het UWV zijn ontvangen.

Afschrijvingen op materiële vaste activa

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Kantoorgebouw	38.803	39.000	38.803
Schoolgebouw PCBO De Diamant in het Rooster	16.000	18.000	16.000
Inventaris en apparatuur kantoorgebouw	12.474	15.000	15.488
Schoolmeubilair	101.310	90.000	92.912
Ict-apparatuur en infrastructuur	362.446	454.000	309.111
Totaal afschrijvingen	531.033	616.000	472.314

De afschrijvingslasten van het kantoorgebouw en inventaris/apparatuur betreffen de lokatie aan het Jean Monnetpark 27 te Apeldoorn. Het gebouw wordt tevens gebruikt voor scholing/trainingen ten behoeve van de scholen.

De afschrijving op het schoolgebouw van PCBO De Diamant in het Rooster betreft een eigen investering in ruimtes voor kinderopvang, die is gefinancierd uit de private middelen. In 2016 is ten behoeve van deze school nieuwbouw gerealiseerd waarbij tevens extra ruimtes voor kinderopvang zijn betrokken. Met de samenwerkingspartner voor kinderopvang is een langdurige samenwerking aangegaan.

De afschrijving van schoolmeubilair neemt geleidelijk toe Het betreffen nieuwe vervangingsinvesteringen.

De afschrijvingslasten van ict-apparatuur en –infrastructuur zijn t.o.v. het boekjaar 2017 toegenomen omdat er in 2018 over een geheel jaar is afgeschreven op de glasvezelverbindingen die in augustus/september 2017 in gebruik zijn genomen. De afschrijvingen op ict-apparatuur daarentegen kwamen lager uit omdat voor veel apparatuur de laatste afschrijvingstermijn is toegepast. De vervangingsinvesteringen hebben in 2018 nog beperkt plaatsgevonden. In 2018 hebben de scholen een begin gemaakt met het project Onderwijs en Ict (individuele ict-plannen).

Huisvestingslasten

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Huur	10.332	-31.500	33.749
Onderhoud	860.258	1.137.600	597.447
Energie en water	425.088	410.000	427.761
Schoonmaakkosten	748.270	660.000	687.366
Heffingen	51.280	58.500	52.573
Overige huisvestingslasten	177.178	237.600	147.656
Totaal huisvestingslasten	2.272.406	2.472.200	1.946.552

De huur betreft het saldo van betaalde en ontvangen exploitatievergoedingen voor het gebruik van schoolgebouwen of onderwijsruimten die door de gemeente ter beschikking zijn gesteld en ruimtes in schoolgebouwen die door PCBO aan derden beschikbaar zijn gesteld. In 2018 zijn exploitatievergoedingen ontvangen van kinderopvangorganisaties tot een totaalbedrag van € 232.671 (in 2017: € 215.887).

De kosten van onderhoud zijn inclusief de kosten voor uitgevoerde projecten. In de begroting voor 2018 is voor huisvestingsprojecten die zijn genoemd in de uitvoeringsnota onderwijshuisvesting 2016-2019 een post van € 200.000 begroot. Omdat de projecten nog in de beginfase zijn en nog niet in uitvoering zijn genomen, zijn er in het boekjaar 2018 nog geen kosten ten laste van het resultaat gebracht. De kosten over het boekjaar 2017 waren positief beïnvloed door een nagekomen bate van € 174.000.

De kosten van energie en water zijn in 2018 licht afgenomen als gevolg van lagere afrekeningen van energielasten over het jaar 2018.

De schoonmaak van de gebouwen is uitbesteed aan een schoonmaakbedrijf op basis van een meerjarig contract. De kosten waren in 2018 hoger door voornamelijk tussenstijdse aanpassingen in de schoonmaakprogramma's en extra schoonmaakwerkzaamheden bij oplevering van verbouwingen.

De kosten van heffingen omvatten verontreinigingsheffing, waterschapslasten en rioolrechten.

De overige huisvestingslasten betreffen de kosten voor tuinonderhoud, beveiliging (alarmafhandelingen), afvoer/verwerking van afvalstoffen, en sanitaire voorzieningen en enkele bouwtechnische aanpassingen in schoolgebouwen.

Overige lasten

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Administratie- en beheerslasten	738.193	693.900	738.091
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	1.625.049	1.615.300	1.513.517
Overige	574.964	622.400	554.176
Totaal overige lasten	2.938.206	2.931.600	2.805.784

In het jaar 2018 zijn de totale overige lasten gestegen met ongeveer 5% ten opzichte van het vorige verslagjaar. De overige kosten worden hierna afzonderlijk toegelicht.

Onder de post administratie- en beheerslasten zijn opgenomen de kosten van administratie, kopieerkosten, telefoon en dataverbindingen, drukwerk, accountantskosten, vergaderkosten, contributie PO-Raad en besturenorganisatie, kosten extern adviseurs, en overige bovenschoolse beheerslasten. In de kosten zijn tevens begrepen de kosten van het ICT-plan en projectondersteuning voor de individuele ict-plannen van de scholen.

De kosten inventaris, apparatuur en leermiddelen bestaan uit uitgaven voor verbruiksmateriaal en toetsmateriaal van het onderwijsleerpakket, de kosten van vervanging van leermethodes, leerlingvolgsysteem, kosten ict (inclusief software en licenties) en aanschaf van overige leermiddelen. Tevens zijn hieronder opgenomen de materiaal- en uitvoeringskosten van een hoogbegaafdenproject ad € 46.117 waarmee een groot aantal scholen in 2018 van start is gegaan. De modernisering van de ICT-infrastructuur en implementatie van ICT in het onderwijsproces op de scholen is in 2018 verder vorm gegeven. De doorgaande digitalisering heeft ook in 2018 geleid tot toename van de kosten.

Onder de overige kosten vallen onder meer de kosten van medezeggenschap, representatie, communicatie/PR, verzekeringen en overige schoolgebonden kosten, cultuureducatie en kosten voor de organisatie van buitenschoolse opvang.

Financiële baten

	2018	Begroting 2018	2017
	€	€	€
Rentebaten	1.998	-	3.050
Waardeveranderingen financiële vaste activa en effecten	-62.368	-62.000	-93.095
Overige opbrengsten financiële vaste activa en effecten	84.207	107.000	130.213
Totaal financiële baten	23.837	45.000	40.168

De financiële baten zijn in het verslagjaar verder teruggelopen. De daling is een direct gevolg van de zeer lage rentestand. Middelen die zijn vrij gekomen zijn tegen een lager rentepercentage herbelegd.

De waarde van het belegde vermogen met inbegrip van zowel gerealiseerde als ongerealiseerde koersresultaten en de opbrengsten (couponrente) liet gedurende het verslagjaar lichte fluctuaties zien. Het resultaat op het belegde vermogen was in 2018 – 0,67% tegenover + 0,16% in 2017. Het vermogen is in overeenstemming met de voorschriften van het ministerie OCW belegd.

WNT-verantwoording 2018 Stichting PCBO Apeldoorn

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op Stichting PCBO Apeldoorn. Het voor Stichting PCBO Apeldoorn toepasselijk bezoldigingsmaximum is in 2018 € 146.000. Dit betreft het bezoldigingsmaximum voor het onderwijs, klasse D. (aantal complexiteitspunten: a. driejaarsgemiddelde van de totale baten per kalenderjaar: 6 complexiteitspunten, b. driejaarsgemiddelde van het aantal leerlingen: 3 complexiteitspunten, c. het gewogen aantal onderwijssoorten of sectoren: 1 complexiteitspunt; totaalscore 10 complexiteitspunten).

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. *Leidinggevende topfunctionarissen, gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling*

Bedragen x € 1	drs. E. Kopmels	drs. W.L.M. Schotman
Functiegegevens	Bestuurder	Bestuurder
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01-01-2018 - 31-12-2018	01-01-2018 - 31-12-2018
Deeltijdfactor in fte	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 107.220	€ 103.635
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 17.760	€ 17.380
<i>Subtotaal</i>	€ 124.980	€ 121.015
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 146.000	€ 146.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t.	n.v.t.
Totaal bezoldiging	€ 124.980	€ 121.015
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2017		
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01-10-2017 - 31-12-2017	01-01-2017 - 31-12-2017
Deeltijdfactor 2016 in fte	1,0	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 24.844	€ 101.052
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 4.157	€ 16.241
Totaal bezoldiging 2017	€ 29.001	€ 117.293

WNT-verantwoording 2018 Stichting PCBO Apeldoorn

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking in de periode februari 2018 - december 2018

Bedragen x € 1	Ir. L.W.F. Nix
Funcctiegegevens	Bestuurder ad interim
Aanvang en einde functie vervulling in 2018	01-02-2018 - 31-12-2018
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	
Maximum uurtarief in het kalenderjaar	€ 182
Individueel toepasselijke maximum	€ 247.300
Bezoldiging	
Werkelijk uurtarief lager dan het (gem.) maximum uurtarief	Ja
Bezoldiging in de betreffende periode	€ 227.563
-/- Onverschuldigd betaald bedrag en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Totaal bezoldiging, exclusief BTW	€ 227.563
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigd bedrag	n.v.t.

Opgave accountants-honorarium

De honoraria van de accountant over 2018 zijn als volgt:

	<u>2018</u>
	€
1. controle van de jaarrekening	35.627
2. overige controlewerkzaamheden	-
3. fiscale advisering	-
4. niet controlediensten	2.154
Totaal honorarium accountant	<u><u>37.781</u></u>

C

OVERIGE GEGEVENS

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de raad van toezicht en de raad van bestuur van Stichting voor Protestants Christelijk Basisonderwijs Apeldoorn

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting voor Protestants Christelijk Basisonderwijs Apeldoorn te Apeldoorn gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- ▶ geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting voor Protestants Christelijk Basisonderwijs Apeldoorn op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs;
- ▶ zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1. Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018.

De jaarrekening bestaat uit:

- ▶ de balans per 31 december 2018;
- ▶ de staat van baten en lasten over 2018;
- ▶ de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018.

Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting voor Protestants Christelijk Basisonderwijs Apeldoorn zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Geen controlewerkzaamheden verricht ten aanzien van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5 lid 1(j) Uitvoeringsregeling WNT

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij geen controlewerkzaamheden verricht op gegevens in de WNT-verantwoording, of het ontbreken daarvan, op grond van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 onderdeel j Uitvoeringsregeling WNT.

Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ het bestuursverslag;
- ▶ de overige gegevens;
- ▶ bijlage D1.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- ▶ alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.2. Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.2. Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De raad van bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de raad van bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening
De raad van bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. De raad van bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

In dit kader is de raad van bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als de raad van bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de raad van bestuur afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de raad van bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de raad van bestuur het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De raad van bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben, waar relevant, professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, van het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, die van materieel belang zijn, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de raad van bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- ▶ het vaststellen dat de door de raad van bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Utrecht, 26 juni 2019

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. M.A. Brandhorst MSc RA

BESTEMMING VAN HET NETTORESULTAAT

Ten aanzien van de resultaatbestemming zijn er geen statutaire bepalingen.

GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Op dit moment zijn er geen gebeurtenissen bekend die een materiële invloed hebben op de koers van PCBO Apeldoorn.

BIJLAGEN

STAAT VAN BATEN EN LASTEN VAN DE STICHTING OVER 2018
(private exploitatie)

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
	€	€	€
BATEN			
Onroerend goed			
Huurwaarde kantoorpand	94.000	94.000	94.000
Huuropbrengst schoolgebouw De Diamant in het Rooster (eigen investering t.b.v. kinderopvang)	15.097	18.000	15.027
Intrest			
Banktegoeden	161	1.500	339
Totaal baten	109.258	113.500	109.366
LASTEN			
Onroerend goed			
Onderhoud gebouw	3.323	4.000	7.696
Verzekeringen en belastingen	4.768	7.000	4.555
Afschrijvingen kantoorpand en schoolgebouw	54.803	57.000	51.070
	62.894	68.000	63.321
Algemene kosten			
Afscheidsgeschenk groep 8 en overige kosten	26.894	33.000	32.717
Totaal lasten	89.788	101.000	96.038
Exploitatiesaldo	19.470	12.500	13.095